

SAĞLIKTA YENİ UFUKLAR: DİJİTALLEŞME VE GLOBAL PERSPEKTİFLER

Editörler

Prof. Dr. Enis Baha BİÇER

Öğr. Gör. Dr. Özge ÜSTÜN

© Copyright 2024

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi AŞ'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanhğı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN	Sayfa ve Kapak Tasarımı
978-625-375-213-2	Akademisyen Dizgi Ünitesi
Kitap Adı	Yayıncı Sertifika No
Sağlıkta Yeni Ufuklar: Dijitalleşme ve Global Perspektifler	47518
Editörler	Baskı ve Cilt
Prof. Dr. Enis Baha BİÇER ORCID iD: 0000-0002-1624-4988	Vadi Matbaacılık
Öğr. Gör. Dr. Özge ÜSTÜN ORCID iD: 0000-0001-9827-4808	Bisac Code HEA000000
Yayın Koordinatörü Yasin DİLMEN	DOI 10.37609/akya.3419

Kütüphane Kimlik Kartı

Sağlıkta Yeni Ufuklar: Dijitalleşme ve Global Perspektifler / ed. Enis Baha Biçer, Özge Üstün.
Ankara : Akademisyen Yayınevi Kitabevi, 2024.
181 s. : resim, şekil, tablo. ; 160x235 mm.
Kaynakça ve indeks var.
ISBN 9786253752132

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi AŞ

Halk Sokak 5 / A Yenışehir / Ankara
Tel: 0312 431 16 33
siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

ÖN SÖZ

Yirmi birinci yüzyıl, sağlık sektöründe köklü değişimlerin ve yenilikçi yaklaşımların hız kazandığı bir dönem olmuştur. Dijitalleşme, blok zincir ve görüntü işleme gibi teknolojik yenilikler, sağlık hizmetlerinin sunumunu dönüştürmüştür; aynı zamanda sağlık profesyonellerinin, hastaların ve yöneticilerin rollerini yeniden tanımlamıştır. Bu dönüşüm sürecinde, hem sağlık hizmetlerinin kalitesini iyileştirmek hem de hasta hakları ve liderlik gibi konuları derinlemesine ele almak hayati bir önem taşımaktadır. Sağlık hizmetlerinin yalnızca teknolojik yönleri değil, insana dokunan yönleri de bu kitabın önemli bir parçasını oluşturmaktadır.

Bu kitabın temel amacı, sağlık yönetimi, dijital dönüşüm, liderlik, hasta hakları ve küresel sağlık krizleri gibi konularda bilgi sunarak, bu alandaki araştırmalara, politika yapıcılara, sağlık profesyonellerine ve akademisyenlere katkıda bulunmaktır. Ele alınan her bölüm, okuyuculara hem teorik bilgiler hem de pratik iç görüler sunmayı amaçlamaktadır.

Kitabın hazırlanmasında emeği geçen tüm yazar ve uzmanlara, katkı sağlayan akademisyenlere ve destek veren tüm paydaşlara teşekkürlerimizi sunarız. Sağlık alanındaki bu derin dönüşümü anlamak ve bu sürece yön vermek isteyen herkes için kitabın ilham verici bir kaynak olacağına inanıyoruz.

Sağlık sektöründeki bu önemli yolculukta, değişimi anlamak ve katkı sunmak isteyen tüm okuyucularımıza faydalı olmasını dileriz.

Prof. Dr. Enis Baha BİÇER

Öğr. Gör. Dr. Özge ÜSTÜN

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1	Sağlıkta Dijitalleşme ve Akıllı Hastaneler.....	1
	<i>Özge ÜSTÜN</i>	
	<i>Ayşe Tuğba YILDIZ</i>	
Bölüm 2	Sağlık Alanında Görüntü İşleme Yöntemleri	15
	<i>Nurullah ÖZTÜRK</i>	
Bölüm 3	Sağlık Sektörü için Blok Zincir Çözümleri	35
	<i>Emre ARSLAN</i>	
Bölüm 4	Tüketici Davranışlarının Araştırılmasında Nöropazarlama Yaklaşımının Sağlık Hizmetlerinde Uygulanabilirliği	53
	<i>Mehtap ETER</i>	
	<i>Nurcan YÜCEL</i>	
Bölüm 5	Sağlık İşletmelerinde Sorumlu Liderlik.....	69
	<i>Buket KAYA</i>	
	<i>Gülden DEMİRTAŞ</i>	
Bölüm 6	Sağlık Hizmetlerinde Merhamet Yorgunluğu	89
	<i>Ayşe Tuğba YILDIZ</i>	
	<i>Gökmen KARA</i>	
Bölüm 7	Havacılık Sektöründe Sağlık Kuruluşları.....	107
	<i>Seda ÇOLAK</i>	
Bölüm 8	Küresel Salgınların Havacılık Sektörüne Etkisi.....	133
	<i>Eliş ÜZEL</i>	
Bölüm 9	Türk Hukukunda Hasta Hakları Kanunu'na İhtiyaç Var Mı?	153
	<i>Selda ALKAN</i>	

YAZARLAR

Uzm. Arb. Öğr. Gör. Selda ALKAN

Kayseri Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Meslek Yüksekokulu

Öğr. Gör. Emre ARSLAN

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Gemerek
Meslek Yüksekokulu

Bilim Uzm. Gülден DEMİRTAŞ

Melikgazi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü

Dr. Mehtap ETER

Türkiye Hudut Sahiller Sağlık Genel
Müdürlüğü, Elazığ Havalimanı Sağlık
Denetleme Merkezi

Dr. Öğr. Üyesi Gökmen KARA

Abdullah Gül ÜnivErsitesi, Mühendislik
Fakültesi

Dr. Buket KAYA

İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Sağlık
Hizmetleri Meslek Yüksekokulu

Ayşe Tuğba YILDIZ

Sağlık Yönetimi Doktora Öğrencisi, Kayseri
Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Doç. Dr. Nurcan YÜCEL

Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler
Fakültesi, İşletme Bölümü

Öğr. Gör. Seda ÇOLAK

Kayseri Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Meslek Yüksekokulu

Dr. Öğr. Üyesi Nurullah ÖZTÜRK

Kayseri Üniversitesi, Mühendislik,
Mimarlık ve Tasarım Fakültesi

Öğr. Gör. Dr. Özge ÜSTÜN

Kayseri Üniversitesi, Sosyal Bilimler
Meslek Yüksekokulu

Öğr. Gör. Elif ÜZEL

Kayseri Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO

SAĞLIKTA DİJİTALLEŞME VE AKILLI HASTANELER

Özge ÜSTÜN¹
Ayşe Tuğba YILDIZ²

GİRİŞ

Günümüzde sağlık sektörü, dijitalleşme ve teknolojik yeniliklerle birlikte köklü bir dönüşüm yaşamaktadır. Dijital sağlık teknolojileri, sağlık hizmetlerinin sunumunda daha etkili ve verimli bir sistem oluşturmayı hedeflerken, hastaların da sağlık hizmetlerine daha kolay erişim sağlamalarına olanak tanımaktadır. Bu bağlamda, “akıllı hastaneler” kavramı, dijitalleşmenin getirdiği yeniliklerle birlikte sağlık hizmetlerinin daha modern ve hasta odaklı bir şekilde sunulmasını sağlamaktadır.

Sağlık sektöründe dijitalleşme, son yıllarda hızla gelişen teknolojik ilerlemeler sayesinde büyük bir dönüşüm geçirmektedir. Dijital teknolojiler, hasta bakım hizmetlerini daha erişilebilir, etkili ve verimli hale getirmekte, bu süreçte hasta deneyimlerini iyileştirmekte ve sağlık çalışanlarının iş yükünü azaltmaktadır. Akıllı hastaneler, dijitalleşmenin en ileri aşamalarından biri olup, sağlık hizmetlerinin sunumunda inovatif çözümler sunmaktadır. Bu bölümde, sağlık sektöründeki dijitalleşme süreci ve akıllı hastanelerin temel özellikleri incelenecek, bu teknolojilerin sağlık sistemleri üzerindeki etkileri tartışılacaktır.

Akıllı hastaneler, yapay zeka, nesnelerin interneti (IoT), büyük veri analitiği ve bulut bilişim gibi ileri teknolojileri entegre ederek, hasta bakım süreçlerini

¹ Öğr. Gör. Dr. Kayseri Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, ozgeustun@kayseri.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-9827-4808

² Sağlık Yönetimi Doktora Öğrencisi, Kayseri Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, yildizaysetugba@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5348-4219

güvenlik, maliyet ve eğitim gibi sorunlar, dijitalleşme sürecinde dikkat edilmesi gereken önemli unsurlardır. Akıllı hastaneler, sağlık hizmetlerinde teknolojinin entegrasyonunda kritik bir adım olarak değerlendirilebilir ve sağlık hizmetlerinin sürdürülebilirliğini artırmada önemli bir rol oynayacaktır.

Dijitalleşmenin sağlık sektörü üzerindeki etkileri ve akıllı hastanelerin sağladığı avantajlar, bu alandaki akademik makalelerde detaylı bir şekilde incelenmekte ve gelecekteki yenilikler için önemli bir temel oluşturmaktadır.

Dijitalleşmenin benimsendiği hastanelerin kurulması teknolojik altyapı, tesis ve insanlara yatırım yapmayı gerektirecektir. Dijital teknolojilerin gelişmesiyle operasyonel verimlilik artışı, hasta ve personel deneyimi gelişmesi, daha kaliteli bakım hizmetlerinin sağlanması ve geri dönüşler sayesinde iyileştirmeler sağlanarak hasta memnuniyetlerinde artış beklenmektedir. Sağlık kurumlarında yöneticilerin dijitalleşmenin önemini anlayarak kurumun tüm birimlerinde uygulanması için çalışmalar yapılmalı ve çalışanları desteklemelidir.

Sağlık hizmetlerinin sunumunda dijitalleşme, kalite ve güvenlik açısından sağladığı faydalarla birlikte; daha az maliyet ile daha kullanışlı bir sistemin temelini oluşturmaktadır. Devam eden bir gelişim döngüsünün olması sağlık hizmetlerinin kalitesini ve gelişmesini de sürekli olarak yükseltmektedir.

KAYNAKLAR

- Aceto, G., Persico, V., & Pescapé, A. (2020). Industry 4.0 and health: Internet of Things, big data, and cloud computing for healthcare 4.0. *Journal of Industrial Information Integration*, 18, 100129. <https://doi.org/10.1016/j.jii.2020.100129>
- Akalın, B., & Veranyurt, U. (2021). Sağlık hizmetleri ve yönetiminde yapay zekâ. *Acta Infologica*, 5(1), 231-240. <https://doi.org/10.26650/acin.850857>
- Alami, H., Rivard, L., Lehoux, P., Hoffman, S. J., Cadeddu, S. B., Savoldelli, M., & Fleet, R. (2019). Unpacking the complexity of telemedicine implementation: An actor-network theory analysis. *Journal of Medical Internet Research*, 21(9), e12301. <https://doi.org/10.2196/12301>
- Altay, A. (2007). Sağlık hizmetlerinin sunumunda yeni açılımlar ve Türkiye açısından değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*, (64), 33-58.
- Andrade, C., & Esteves, R. (2020). Cybersecurity in smart healthcare: Protecting patient data. *Journal of Digital Healthcare Innovation*, 14(1), 33-49.
- Aslan, Ş., & Güzel, Ş. (2020). Sağlıkta dijitalleşme ve kişisel sağlık verilerinin korunması. *Social, Mentality and Research Thinkers Journal*, 6(36), 1640-1646.
- Aydın, N. (2021). Akıllı hastane konsepti. *International Academic Social Resources Journal*, 6(30), 1537-1544. <https://doi.org/10.2636-7637>
- Çetinkaya, L. (2024). Sağlıkta dijitalleşme sürecinde tıp fakültesi öğrencilerinin dijital teknoloji yeterlilikleri: Alguları ve isteklilikleri. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 32(5), 370-379.
- Demir, T., & Özcan, A. (2023). Systematic compilation of published research on digitalization in health

- in Turkey between 2014 and 2023. *Eurasian Academy of Sciences Social Sciences Journal*, 5(1), 1-25.
- Demirci, H., & Yılmaz, M. (2020). Akıllı hastane uygulamaları ve IoT teknolojilerinin entegrasyonu. *Sağlık Teknolojileri Dergisi*, 4(1), 30-45.
- Digital transformation in healthcare: Analyzing the current state. (n.d.).
- Dömbekci, H. A., Güzel, Ş., & Kılıç, F. (2023). Sağlık hizmetlerinde dijitalleşme üzerine idari personel görüşleri: Nitel bir araştırma. *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*, 5(1), 73-84.
- Feoktistov, I. (n.d.). How to Transform Your Hospital into a Smart Hospital, Available from: <https://relevant.software/blog/how-transform-hospital/> , Erişim Tarihi:10.08.2024.
- Fitzpatrick, R. (2018). The future of hospitals: From reform to the revolution. *Health Economics, Policy and Law*, 13(3-4), 257-272. <https://doi.org/10.1017/S1744133118000055>
- Ghahramani, Z., & Bentall, S. (2020). Artificial intelligence in healthcare: Applications, trends, and implications. *Journal of AI Research in Healthcare*, 9(2), 101-114.
- HealthTech Magazine. (2023, July). Smart hospitals: Improved patient care and interoperability. Retrieved from <https://healthtechmagazine.net/article/2023/07/smart-hospitals-improved-patient-care-and-interoperability>
- Hollis, R., & Yates, S. (2021). The role of AI in healthcare: From telemedicine to smart hospitals. *Journal of Medical Systems*, 45(3), 56. <https://doi.org/10.1007/s10916-021-01700-6>
- Kaya, N., & Gemlik, H. N. (2021). Hastane yöneticilerinin hastanelerin dijitalleşmesine bakış açıları üzerine nitel bir araştırma. *Journal of Academic Perspective on Social Studies*, (1), 59-71.
- Kılıç, Z., & Aydın, H. (2020). Sağlık sektöründe dijital dönüşüm ve akıllı hastaneler. *İstanbul Aydın Üniversitesi Dergisi*, 12(1), 33-48.
- Köse, G., & Kurutkan, M. N. (2021). Sağlık hizmetlerinde nesnelerin interneti uygulamalarının bibliyometrik analizi. *Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi*, (27), 412-432.
- Kshetri, N. (2017). Can blockchain strengthen the Internet of Things? *IT Professional*, 19(4), 68-72. <https://doi.org/10.1109/MITP.2017.3051335>
- Lu, Y., Li, L., Chen, M., Kim, H., & Serikawa, S. (2018). Internet of Things (IoT) in smart healthcare: Technologies, challenges, and opportunities. *IEEE Internet of Things Journal*, 5(5), 3723-3742. <https://doi.org/10.1109/JIOT.2018.2849327>
- McKinsey & Company. (n.d.). Finding the future of care provision: The role of smart hospitals. Retrieved from <https://www.mckinsey.com/industries/healthcare/our-insights/finding-the-future-of-care-provision-the-role-of-smart-hospitals>
- Pang, Z., Tian, J., & Zhao, G. (2022). *Smart hospitals and healthcare systems*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-030-83789-5>
- Peker, S. V., Van Giersbergen, M. Y., & Biçersoy, G. (2018). Sağlık bilişimi ve Türkiye'de hastanelerin dijitalleşmesi. *Sağlık Akademisi Kastamonu*, 3(3), 228-267.
- Raguseo, E. (2018). Big data technologies: An empirical investigation on their adoption, benefits and risks for companies. *International Journal of Information Management*, 38(1), 187-195. <https://doi.org/10.1016/j.ijinfomgt.2017.07.008>
- Sağlık Bakanlığı. (2021). *Sağlıkta dijitalleşme ve akıllı hastaneler*. Sağlık Bakanlığı Yayınları.
- Sargutan, A. E. (2005). Sağlık sektörü ve sağlık sistemlerinin yapısı. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 8(3), 400-428.
- Sayım, F. (2011). *Sağlık piyasası ve etik*. Bursa: MKM Yayıncılık.
- Şahin, G. (2024). Sağlık çalışanlarının dijital yetkinlik düzeylerinin karşılaştırılması üzerine nitel bir araştırma. *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 1-26.
- Şahinol, M., & Başkavak, G. (2020). Türkiye'de biyomedikalizasyon: Sağlıkın dijitalleşmesi ve öz-ta-
kip
pratikleri. In *Türkiye'de STS: Bilim ve Teknoloji Çalışmalarına Giriş* (pp. 103-117).
The evolution of digital health and its continuing challenges. (n.d.).
- Topol, E. (2019). *Deep medicine: How artificial intelligence can make healthcare human again*. Basic

Books.

Verma, P., & Sinha, N. (2018). Analysis of challenges and opportunities in smart healthcare systems. *International Journal of E-Health and Medical Communications*, 9(2), 1-15. <https://doi.org/10.4018/IJEHMC.2018040101>

World Health Organization (WHO). (2020). Digital health. Retrieved from. <https://www.who.int/health-topics/digital-health>

Zengin, N. (2010). "Sağlık hakkı" ve sağlık hizmetlerinin sunumu. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 1(1), 44-52.

SAĞLIK ALANINDA GÖRÜNTÜ İŞLEME YÖNTEMLERİ

Nurullah ÖZTÜRK¹

GİRİŞ

Günümüzde gelişen teknolojiyle birlikte sağlık alanındaki görüntüleme tekniklerinde hızlı bir gelişim gözlenmektedir. Sağlık alanında görüntüleme yöntemleri, hastalıkların teşhisi, tedavisi ve takibi konusunda önemli bir araçtır. Günümüz hastalıklarının başında gelen kanser gibi erken teşhisi önemli olduğu hastalıklarda kullanılan Bilgisayarlı Tomografi (CT) ve Manyetik Rezonans Görüntüleme (MRI) teknikleri hekimlerin hasta değerlendirmesinde yardımcı olmaktadır. Beyin tümörleri, inme gibi nörolojik hastalıkların teşhisi konusunda MRI ve Pozitron Emisyon Tomografisi (PET) görüntüleme teknikleri kullanılmaktadır. Eklem ve kemiklerde meydana gelen rahatsızlıkların doğru ve hızlı tedavisi için radyografi ve CT görüntüleme yöntemleri uygulanmaktadır. Benzer şekilde ultrasonografi görüntüleme, gebelik süresinde fetüsün gelişimini takip etmek, erken dönemde var olan anormalliklerin tespitinde kullanılmaktadır. Bu nedenle, sağlık alanında uygulanan görüntüleme yöntemleri kişilerin yaşam kalitesini doğrudan etkilemektedir.

Görüntü işleme, elde edilen görüntülerin analiz edilmesi, amaca yönelik olarak iyileştirme ve dönüştürme işlemleri uygulanarak görüntüden anlamlı bilgilerin elde edilmesidir. Sağlık alanında görüntü işleme teknikleri, görüntü iyileştirme, bölütleme, tanımlanma ve sınıflandırma aşamalarından oluşmaktadır. Görüntü iyileştirme, gürültüleri giderme, kontrastını ayarlama veya bulanıklığı gidererek görüntü kalitesini artırarak görüntüyü daha anlamlı

¹ Dr. Öğr. Üyesi Kayseri Üniversitesi, Mühendislik, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, nurullahozturk@kayseri.edu.tr, ORCID iD: 0000-0001-7766-6757

KAYNAKLAR

- Angun, M. (2017). X-bandi için üç boyutlu frekans seçici yüzey tasarımı, Yüksek Lisans Tezi Sakarya Üniversitesi.
- Aybar, E., 2008. Sobel İşleci Kullanılarak Renkli Görüntülerde Kenar Bulma, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 8(1):205–217.
- Canny, J. (1986). A computational approach to edge detection. IEEE Transactions on pattern analysis and machine intelligence, (6), 679-698.
- Chan, T., & Vese, L. (1999). An active contour model without edges. In International conference on scale-space theories in computer vision (pp. 141-151). Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg.
- Deutsche Röntgen Museum, (2024 Temmuz 03), Wir feiern den 175. geburstag von Wilhelm Conrad Röntgen (1845-1923). Retrieved from <https://roentgenmuseum.de/lebensgeschichte-wilhelm-conrad-roentgen/>
- Gezer, M., (2021). Tıpta Görüntü İşleme Yöntemleri. Tıp Bilişimi (pp.203-218), İstanbul: Istanbul University.
- Kanungo, T., Mount, D.M., Netanyahu, N.S., Piatko, C.D., Silverman, R., and Wu, A.Y., 2002. An efficient k-means clustering algorithm: Analysis and implementation, IEEE transactions on pattern analysis and machine intelligence, 24(7):881–892.
- Karakuş, D., 2006, Görüntü analiz yöntemleri ile kayaçların yapısal özelliklerinin tanımlanması, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kass, M., Witkin, A., and Terzopoulos, D., 1988. Snakes: Active contour models, International journal of computer vision, 1(4):321–331.
- Kaur, D. and Kaur, Y., 2014. Various image segmentation techniques: a review, International Journal of Computer Science and Mobile Computing, 3(5):809–814.
- Kaya, T. (2024 Haziran 20). Tıp Öğrencileri için Temel Radyoloji Fiziği. Retrieved from http://www.tumrad.net/FileUpload/ds58732/File/radyolojifiziği_tamer_kaya.pdf
- Kızılkaya, A. (2008). Görüntü Bölütleme. Retrieved from http://akizilkaya.pamukkale.edu.tr/Bölüm4_goruntu_isleme.pdf
- Kumrular, R. K., & Polat, A. (2021). Klinik uygulamalarda ileri biyomedikal görüntüleme teknolojileri. Avrupa Bilim ve Teknoloji Dergisi, (23), 207-221.
- Kurt, B. & Nabiye, V. V. (2010). Dijital mamografi görüntülerinin kontrast sınırlı adaptif histogram eşitleme ile iyileştirilmesi. Proceedings of the VII. Ulusal Tıp Bilişimi Kongresi, Gazimağusa, KKTC, 14-17.
- Otsu, N. (1975). A threshold selection method from gray-level histograms. Automatica, 11(285-296), 23-27.
- Öztürk, N., 2023. Görüntü Bölütleme Tabanlı Görüntü İyileştirme Yöntemlerinin Geliştirilmesi, Doktora Tezi, Erciyes Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Pekdemir, G., 2012. Çoklu İmge Eşikleme Problemlerinde Metasezgisel Algoritmaların Performans Analizi, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Positron emission tomography scan – Mayo Clinic (2024 Temmuz 05), Retrieved from <https://www.mayoclinic.org/tests-procedures/pet-scan/about/pac-20385078>
- Sağlık Bakanlığı. (2014). DICOM (Digital Imaging and Communications in Medicine – Tıpta Dijital Görüntüleme ve İletişim).
- Sayısal Görüntü İşleme, Palme Yayıncılık, Üçüncü Baskıdan Çeviri (Orj: R.C. Gonzalez and R.E. Woods: “Digital ImageProcessing”, Prentice Hall, 3rd edition, 2008).
- Sezgin, M., 2002. İmge eşikleme yöntemlerinin başarımlarını değerlendirme ve tahribatsız muayenede kullanımı, Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

- Singh, G. and Mittal, A., 2014. Various image enhancement techniques-a critical review, International Journal of Innovation and Scientific Research, 10(2):267-274.
- Smith, N. B., & Webb, A. (2010). Introduction to medical imaging: physics, engineering and clinical applications. Cambridge university press.
- Tuncel, E., (2014). Radyoloji Ders Notları. Retrieved from http://www.anadoluissagligi.com/img/file_1579.pdf
- Yapıcı, A., & Akçayol, M. A. (2022). Derin Öğrenme ile Görüntülerde Gürültü Azaltma Üzerine Kapsamlı Bir İnceleme. International Journal of Advances in Engineering and Pure Sciences, 34(1), 65-90. <https://doi.org/10.7240/jeps.938188>
- Yaşar, A. (2018). Mide kanserinin tespiti için görüntü işleme teknikleri kullanılarak bir karar destek sisteminin geliştirilmesi, Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.

SAĞLIK SEKTÖRÜ İÇİN BLOK ZİNCİR ÇÖZÜMLERİ

Emre ARSLAN ¹

GİRİŞ

Blok zinciri teknolojisi, günümüzde pek çok endüstride büyük bir dönüşüm potansiyeli sunan yenilikçi bir yapıdır. Son birkaç yılda blok zinciri, finans ve bankacılık, sermaye piyasaları, ticaret finansmanı, iş, gayrimenkul, medya, devlet kuruluşları gibi birçok farklı sektörde kullanılmaya başladı. Blok zincirinin büyük potansiyele sahip olduğu alan ise sağlık sektörüdür. Sağlık sektöründe veri güvenliği, veri erişimi, veri paylaşımı ve birlikte çalışabilirlik en önemli ihtiyaçlardır. Hasta tıbbi bilgilerini korumak için gizlilik ve güvenlik sağlık sektörünün temel ihtiyaçlarıdır. Bu dijital çağda, bulut depolama veri paylaşımı ve alınması için en popüler yöntem haline geldi, ancak bir ağ üzerinden paylaşıldığı için virüs saldırıları riski ve hatta kişisel bilgilerin tehlikeye girme olasılığı vardır. Sağlık gereksinimlerinin kısıtlamaları arasında veri paylaşımı, veri erişimi, veri iletimi, kimlik doğrulama ve birlikte çalışabilirlik yer almaktadır. Blok zinciri teknolojisinin değiştirilemezlik, şeffaflık, dağıtılmış defterler, veri güvenliği, kimlik doğrulama ve merkeziyetsizlik gibi birkaç özelliği vardır. Bu, neden ve nasıl bu teknolojinin tüm endüstrilerde, özellikle sağlık gibi meşruiyet, güvenilirlik ve güvenlik sorunlarının özellikle sorunlu olduğu alanlarda giderek daha popüler hale geldiğine kanıt olarak gösterilebilir. Sağlık sektörü, hassas hasta verilerinin yönetimi, tedarik zinciri yönetimi, klinik araştırmalar ve sağlık sigortası gibi pek çok alanda büyük miktarda veri üretir ve işler. Ancak, bu verilerin güvenliği ve doğruluğu konusundaki endişeler, sektörün karşılaştığı temel zorluklardan biridir.

¹ Öğr. Gör., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Gemerek Meslek Yüksekokulu, earslan@cumhuriyet.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-1035-0050

şeffaf ve verimli hale gelmesi mümkündür. Ancak, Blok zinciri teknolojisinin sağlık sektöründe yaygınlaşması için bazı zorlukların aşılması gerekmektedir. Bunlar arasında teknik ve operasyonel zorluklar, yasal düzenlemelerin eksikliği, kullanıcı kabulü ve eğitimi ile veri ölçeklenebilirliği ve performans gibi teknik zorluklar bulunmaktadır. Ayrıca, standartlaştırma ve uyumluluk konuları da Blok Zincir'in sağlık sektöründeki geniş çapta benimsenmesini engelleyebilir. Gelecekte, hastaların kendi sağlık verilerini yönetebileceği, küresel sağlık iş birliklerinin kolaylaşacağı ve akıllı sözleşmelerin sağlık hizmetlerinde daha yaygın olarak kullanılacağı bir ortam öngörülmektedir. Ancak, bu potansiyelin tam olarak gerçekleşebilmesi için teknik, yasal ve eğitimle ilgili zorlukların üstesinden gelinmesi gerekecektir.

Sonuç olarak, blokların ilk kez Bitcoin'de kullanıldığından bu yana, genel amaçlı bir teknoloji haline gelmiş ve sağlık dahil birçok başka sektörde kullanılmıştır. Blok zinciri teknolojisi sağlık sektöründe daha güvenli, verimli ve şeffaf bir geleceğin kapılarını aralamaktadır. Bu teknoloji, sağlık hizmetlerinin iyileştirilmesi ve daha iyi sonuçlar elde edilmesi için önemli bir araç olabilir. Ancak, sağlık sektöründe blok zinciri teknolojisinin potansiyelini iyileştirmek, değerlendirmek ve tam olarak anlamak için daha fazla araştırmaya gerek vardır. Blok zinciri tabanlı sağlık çözümlerinin uygulanmasında ölçeklenebilirlik, gecikme, uyumluluk, gizlilik ve güvenlikle ilgili zorlukları çözmeye yönelik devam eden çabalara destek sağlamak için ek araştırmalara ihtiyaç vardır.

KAYNAKLAR

- Antonopoulos, A. M. (2014). *Mastering Bitcoin: Unlocking Digital Cryptocurrencies*. O'Reilly Media.
- Azaria, A., Ekblaw, A., Vieira, T., & Lippman, A. (2016). MedRec: Using Blockchain for Medical Data Access and Permission Management. 2016 2nd International Conference on Open and Big Data (OBD), 25-30.
- Brown, M. (2019). Blockchain Technology in Healthcare: Opportunities, Challenges, and Risks. *Journal of Healthcare Technology*, 7(4), 201-215.
- Buterin, V. (2013). *Ethereum: A next-generation smart contract and decentralized application platform*.
- Garay, J., Kiayias, A., & Leonardos, N. (2015). *The Bitcoin Backbone Protocol: Analysis and Applications*. EUROCRYPT.
- Jones, A., et al. (2020). Legal Implications of Blockchain Applications in Healthcare. *International Journal of Law and Medicine*, 15(3), 102-117.
- Kuo, T. T., Kim, H. E., & Ohno-Machado, L. (2017). Blockchain distributed ledger technologies for biomedical and health care applications. *Journal of the American Medical Informatics Association: JAMIA*, 24(6), 1211-1220. <https://doi.org/10.1093/jamia/ocx068>
- McFarlane, D., Beer, C., Brown, B., & Prendergast, T. (2017). *Blockchain Healthcare: Opportunities, Challenges, and Possible Solutions*. *Innovation in Health Informatics Research*. https://doi.org/10.1007/978-981-10-7035-4_10

- Mettler, M. (2016). Blockchain technology in healthcare: The revolution starts here. 2016 IEEE 18th International Conference on e-Health Networking, Applications and Services (Healthcom), 1-3.
- Mougayar, W. (2016). *The Business Blockchain Promise, Practice, and Application of the Next Internet Technology*. Wiley.
- Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. Retrieved from <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
- Nakamoto, S. (2008). Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System. Retrieved from <https://bitcoin.org/bitcoin.pdf>
- Narayanan, A., Bonneau, J., Felten, E., Miller, A., & Goldfeder, S. (2016). *Bitcoin and Cryptocurrency Technologies*. Princeton University Press.
- Narayanan, A., Bonneau, J., Felten, E., Miller, A., & Goldfeder, S. (2016). *Bitcoin and Cryptocurrency Technologies*. Princeton University Press.
- Smith, J. (2021). Legal Regulations in Blockchain Technology: A Review. *Journal of Legal Studies*, 10(2), 45-58.
- Swan, M. (2015). *Blockchain: Blueprint for a New Economy*.
- Tapscott, D., & Tapscott, A. (2016). *Blockchain revolution: How the technology behind bitcoin and other cryptocurrencies is changing the world*. Penguin.

WEB SİTE KAYNAKLARI

- Medibloc Whitepaper
- Factom Harmony Platform
- PharmaLedger Consortium <https://pharmaledger.eu/>
- Blockpharma Website <https://blockpharma.com/>
- TransCrypt Website <https://www.transcrypt.com/>
- Longgenesis Whitepaper
- Distributed Health Website <https://www.distributedhealth.com/>
- PokitDok Website <https://pokitdok.com/>
- Health Wizz Website <https://www.healthwizz.com/>
- Nebula Genomics Website <https://nebula.org/>
- Solulab: <https://www.solulab.com/startups-revolutionizing-healthcare-industry-using-blockchain/>

TÜKETİCİ DAVRANIŞLARININ ARAŞTIRILMASINDA NÖROPAZARLAMA YAKLAŞIMININ SAĞLIK HİZMETLERİNDE UYGULANABİLİRLİĞİ

**Mehtap ETER¹
Nurcan YÜCEL²**

GİRİŞ

Sağlık hizmetlerinde tüketici davranışlarının anlaşılması, analiz edilmesi, planlanıp uygulanması belirli bir süreç gerektirmektedir. Bu sürecin hedef pazara uygulanabilmesi ve memnuniyetin sağlanabilmesi birçok zorluğu da beraberinde getirmektedir. İşletmelerin varlığını sürdürebilmesi için yeni pazarlama stratejileri geliştirmelidir. Bu stratejilerin en önemlisi, pazardaki tüketicilerin gereksinimlerinden ve beklentilerinden haberdar olarak hizmet sunumu yapmaktır (Kaygusuz, 2023). Sağlık hizmetlerinde de tüketici ihtiyaçlarının belirlenmesi ve ihtiyaçlara yönelik hizmet sunumu yapılması esastır. Amaç hastayı sağlık hizmetini kullanmaya teşvik ederek sağlıklı olma halinin devamını sağlayabilmektir. Bu nedenle, sağlık işletmeleri farklı pazarlama stratejileri geliştirmeye gereksinim duymaktadır. Sağlık hizmetlerinin sunumu ve pazarlanması devlet kontrolünde olduğundan tanıtım ve pazarlama konusunda birtakım kısıtlamalarla karşı karşıya kalmaktadır (Yorulmaz & Demirhan, 2022).

Sağlık işletmelerinin gereksinim duyduğu yeni pazarlama stratejilerinden birisi “nöropazarlama” yöntemidir. Tüketici davranışlarını anlayabilmek için kullanılan bu yöntem birçok bilim dalını içinde bulunduran (Psikoloji, Sosyoloji, Tıp, Pazarlama) disiplinler arası bir alan olup, pazarlama alanında sıklıkla kullanılan bir yöntemdir.

1 Dr., Türkiye Hudut Sahiller Sağlık Genel Müdürlüğü, Elazığ Havalimanı Sağlık Denetleme Merkezi, mehter2374@hotmail.com, ORCID iD: 0000-0001-6138-2442

2 Doç. Dr., Fırat Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, nyucel@firat.edu.tr, ORCID iD: 0000-0002-6845-1284

Nöropazarlama teknikleri sayesinde kamu spotlarında aşırı teşvik veya tütün kullanımının zararları yönünde farkındalık yaratan durumlar tespit edilerek etkili bir eğitim reklamı yapılabilir. Sağlık turizm tesislerinin hedef pazara yönelik tanıtım kampanyalarında görsel farkındalık yaratmak ve akılda kalıcılığı artırabilmek için Eye-Tracking veya EEG tekniği kullanılarak eksiklikleri tespit edilebilir. Sağlık hizmetlerine olan güveni ve hasta sadakatini artırabilmek için sağlık kurumlarının başarı öyküleri nöropazarlama yöntemleri sayesinde daha da artırılabilir. Hasta deneyimleri ve hastaların tedaviye yönelik bilişsel tepkileri analiz edilerek hasta memnuniyeti artırılabilir. Nöropazarlama yöntemleri kullanılarak sağlık yönetiminde, sağlık hizmetlerinin verimliliği ve kalitesinin artırılabilmesine olanak sağlayacaktır. Bu amaçla nöropazarlama çalışmalarına daha fazla önem verilmesi ve oldukça yüksek maliyetli olan nöropazarlama tekniklerinin üniversitelerde kurulacak laboratuvarlar sayesinde bilimsel çerçevede yapılabilmesine olanak sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Akın, S. M., & Sütütemiz, N. (2014). Nöropazarlama ve uygulayıcıların perspektifiyle etik yönü. *Business & Management Studies: An International Journal*, 2(1), 67-83. <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v2i1.61>
- Akpur, A., & Zengin, B. (2022). Turizm nöropazarlamasında bilişsel aktivite ölçüm yöntemlerinin kullanımına yönelik bir betimsel analiz. *Güncel Turizm Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 698-715. <https://dx.doi.org/10.32572/guntad.1114070>
- Bağcı, E. (2022). *Türkiye temalı tanıtım filimlerinin tüketici zihninde yarattığı etkilerinin nörobilim araçları ile analizi (EEG ve göz izleme)*. [Doktora Tezi] (Tez no: 714467), Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın. Yök tez merkezinden 10.10.2022 tarihinde alındı.
- Bercea, M.D. (2012). Anatomy of methodologies for measuring consumer behavior in neuromarketing research. *Proceedings of the LCBR European Marketing Conference*, 1-6. <https://d1wqxts1xzl7.cloudfront.net/72237790/12emc023-libre.pdf?1633986611=&response-content>
- Bryn St. Clair. (2021). *Açıklayıcı: Nöron nedir?* *ScienceNews Explores*. <https://www.snexplores.org/article/explainer-what-is-a-neuron>. adresinden 06.07.2024 tarihinde alındı.
- Ceylan, İ. G., & Ceylan, H. B. (2015). Ambalaj tasarımında bilinçaltı mesaj öğelerinin ve nöropazarlama yaklaşımının kullanımlarının karşılaştırılması. *Electronic Turkish Studies*, 10(2). <http://dx.doi.org/10.7827/>
- Cizrelioğulları, M.N., Atun, Ö. & Babayigit, M.V. (2021). Nöropazarlama yaklaşımının turistlerin davranışları üzerine etkisi: Turizm sektörü örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 9 (3), 1932-1952. DOI:10.21325/jotags.2021.875
- Coşkun, P., & Yücel, A. (7-10, Aralık, 2017). Kültürel turizmin gelişmesinde nöropazarlamanın etkisinin kuramsal olarak incelenmesi. *Uluslararası Mardin Kültür ve Medeniyet Kongresi*. https://www.researchgate.net/profile/Pinar-Coskun-4/publication/331833501_kultur_ve_medeniyet_kongresi_tam_metin_kitabi/links/5c8f7fa345851564fae4e
- Çakar, T., & Ülman, Y.I. (12-13, Ekim, 2012). *Nöropolitika ve etik*. Türkiye Biyoetik Derneği VII. Kongresi. s. 122. İstanbul. https://hubam.hacettepe.edu.tr/ekler/pdf/TBD_VII.Kongre_Bildiri-Kitabi.pdf
- Çerçi, S.H. (2021). *Nöropazarlamayla reklamın etkilerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma*. [Doktora tezi], (Tez no: 683414), Selçuk Üniversitesi, Konya. Yök Tez Merkezinden alındı.

- Çubuk, F. (2012). *Pazarlamada uygulamaya yönelik yeni bir yaklaşım: Nöropazarlama*, [Yüksek Lisans Tezi], (Tez no: 308474), Kadir Has üniversitesi, İstanbul. Yök Tez merkezinden alındı.
- Darıcı, S. (2012). *Subliminal İşgal*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Değirmen, G. C., & Şardağı, E. (2016). Nöropazarlama uygulamalarının etik bağlamında değerlendirilmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (25), 140-160. <https://doi.org/10.31123/akil.438536>
- Erdem, A. (2020). *Nöropazarlama ve eczacılık*, (23 Kasım). <https://pharmaino.com/noropazarlama-ve-eczacilik/>
- Erdemir, K, O. (2015). Nöropazarlama araştırmalarını anlama kılavuzu. E-Makale, Analiz, Bir *Brandmap Okuması*. www.neurodiscover.com
- Erdemir, K. O., & Yavuz, Ö. (2016). Nöropazarlamaya giriş. *İstanbul: Brandmap*. www.neurodiscover.com
- Erdoğan, Ç.E. (2019). *Nöropazarlama çerçevesinde destinasyon pazarlaması: Eye – tracking yöntemi*, [Yüksek lisans tezi], (Tez no:551784), Trakya Üniversitesi, Edirne.
- Faqiri, M., & Us, N.C. (2019). Sağlık hizmetlerinde nöropazarlama yaklaşımı. https://www.researchgate.net/publication/348558097_Saglik_Hizmetlerinde_Noro_Pazarlama_Yaklasimi_Tc_Ondokuz_Mayis_Universitesi_Saglik_Bilimleri_Enstitusu_Saglik_Yonetimi_Saglik_Hizmetleri_Pazarlamasi
- Genco, S. J., Pohlmann, A. P., & Steidl, P. (2013). *Neuromarketing for dummies*. John Wiley & Sons. <https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=dfhQAQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA3&dq=GENCO>
- Hoşgör, H., & Hoşgör, D. G. (2019). Hastaların hastane seçimini etkileyen faktörler: Sistematik derleme (1996-2017). *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 22(2), 437-456. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/812542>.
- Karabacak, K. (2024). Turizm sektöründe nöropazarlama yaklaşımı. *International Journal of Humanities and Social Sciences*. 6(1). <https://www.rimakjournal.com/dergi/neuromarketing-approach-in-tourism-sector20240202030616.pdf>.
- Karahan, M., & Çadırcı, A. (2016). Hizmet kalitesi algısının müşteri memnuniyeti açısından değerlendirilmesi: Elâzığ ilinde bir uygulama. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 57-73. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/372530>
- Kaygusuz, N. A. (2023). Nöropazarlama ve yapay zekâ ilişkisinin tüketici davranışları üzerindeki etkisine yönelik kavramsal bir model önerisi. *Journal of Academic Social Science Studies*, 16(95). ID: <https://orcid.org/0000-0002-0749-2592>
- Köylüoğlu, A.S. (2018). *Nöropazarlama davranışsal deneylerle reklamın tüketici üzerindeki etkisi*. Konya: Eğitim Yayınevi.
- Köylüoğlu, S.A. (2019). Nöropazarlama uygulama örnekleri. *International Journal of Business and Economic Studies*, 1(2), 60-64. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/969996>.
- Krishnan, K.H., Anand, J.J., & Saju, B. (2016). Neuromarketing: Identifying and satisfying consumers' latent wantsa review. *International Journal of Engineering and Management Research (IJEMR)*, 6(5), ss.13-15. <https://www.indianjournals.com/ijor.aspx?target=ijor:ijemr&volume=6&issue=5&article=003>
- Lee, N., Broderick, A. J., & Chamberlain, L. (2007). What is 'neuromarketing'? A discussion and agenda for future research. *International journal of psychophysiology*, 63(2), 199-204. doi.org/10.1016/j.ijpsycho.2006.03.007
- Lindstorm, M. (2014) *Buy-Ology: Satın almaya dair bildiğimiz şeyler neden yanlış?*, İstanbul: Optimist Yayınları.
- Malik, J., & Sharma, V. (2017). Determinants of patients' choice of health care provider: A study of selected private hospitals in Delhi-NCR. *NICE Journal of Business*, 12(1), 45-59. <https://www.researchgate.net/profile/Jyoti-Malik-4/publication/322499131>
- Oyman, T. (2020). *Pazarlamada multidisipliner yaklaşımlar* (1. Baskı). Hiper Yayın, İstanbul.
- Özdemir, E. (2009). Pazarlama araştırmasında etik karar alma. *Ankara Üniversitesi SBF Dergi-*

- si, 64(02), 119-144. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/35960>.
- Piechowski-Jozwiak, B., Boller, F., & Bogousslavsky, J. (2017). Universal connection through art: Role of mirror neurons in art production and reception. *Behavioral Sciences*, 7(2), 29. doi: <https://doi.org/10.3390/bs7020029>
- Schaal T., Schoenfelder T., Klewer J., & Kugler J. (2016) Factors influencing the choice of hospital after primary total hip and knee replacement surgeries. *Journal of Patient Care* 2(3): 1-4. <https://bmc-musculoskeletal-disord.biomedcentral.com/articles/10.1186/s12891-016-1196-3>
- Tek, Ö., & Özgül, E. (2013). *Modern pazarlama ilkeleri uygulamalı yönetsel Yaklaşım*. İzmir: Birleşik Matbaacılık Ltd. Nöronun Yapısı, Görevleri ve Nöron Çeşitleri. (2017, Ağustos, 19) <https://www.yenibiyoloji.com/sinir-hucresinin-noronun-yapisi-gorevleri-ve-noron-cesitleri-1556/>
- Tengilimoğlu, D. (2020). *Sağlık hizmetleri pazarlaması*, Siyasal Kitapevi, 5. Baskı, Ankara, ss. 19-20.
- TüzeL, N. (2010) Tüketicinin zihnini okumak nöropazarlama ve reklam. *Marmara iletişim dergisi*, Ocak, sayı 16, 164-165. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/233531>
- Usta, A., (2011), Kuramdan uygulamaya kamu yönetiminde etik ve ahlak, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İİBF Dergisi, 1(2), 39-49. <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/en/download/article-file/107627>.
- Ustaahmetoğlu, E. (2015). Nöropazarlama üzerine bir değerlendirme. *Business & Management Studies. An International Journal*, 3(2), 154-168. <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v3i2.109>
- Varinli, İ. (2012). *Pazarlamada yeni yaklaşımlar, geliştirilmiş* (3. Baskı), Detay Yayıncılık, Ankara, s.170, 175, 180 – 181.
- Voicu, M. C. (2012). Aspects regarding neuromarketing specific research methods. In *Actas del Congreso "Challenges of the Knowledge Society. Economics"*: Bucarest (pp. 1471-1476).
- Yıldırım, M. (2014). *Temel nöroanatomi*. İstanbul: Nobel Tıp Kitapevi.
- Yorulmaz, M., & Demirhan, N. (Aralık, 27-29, 2022). Sağlık hizmetlerinde nöropazarlama. 3. *Uluslararası Anadolu Bilimsel Araştırmalar Kongresi*, Kayseri. <https://www.researchgate.net/profile/Nidanur-Demirhan/publication/>
- Yücel, A. ve Çubuk, F. (2014). Bir nöropazarlama araştırmasının deneysel yolculuğu ve araştırmanın ilk ipuçları. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 24 (2), 133-150. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/157383>.
- Yücel, A., & Şimşek, A. İ. (2019). Measuring consumer brand perceptions in terms of neuromarketing by using the EEG method: an experimental study on the automotive industry. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 121-133. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/635367>
- Yücel, A., ve Çubuk, F. (2013). Nöropazarlama ve bilinçaltı reklamcılık yaklaşımlarının karşılaştırılması. *Niğde Üniversitesi İİBF Dergisi*, 6(2), 172-183. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/185077>
- Yücel, N., & İnan, M. (2020). Turizm sektöründe dijital pazarlama: Elazığ ili otellerinin web sitelerinin eye-tracking ile analizi. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(4), 43-64. DOI:10.47525/ulasbid.793683

SAĞLIK İŞLETMELERİNDE SORUMLU LİDERLİK

Buket KAYA¹
Gülden DEMİRTAŞ²

GİRİŞ

Geleneksel yönetim yaklaşımlarından farklı olarak modern yönetim yaklaşımlarının genel özelliği; örgütü, çevresine uyum sağlaması gereken çok boyutlu bir sistem olarak görmeleridir. Bu çok boyutlu sistemin lideri ve takipçileri arasındaki ilişkiler, örgütsel hedeflere ulaşmada itici güç oluşturmakta ve bunların yarattığı sorumlu liderlik sürdürülebilir başarı için önemlidir (Tüyen, 2020).

Liderlik, bir grup insanı ortak bir amaç doğrultusunda birlikte çalışmalarını için etkileme ve motive etme yeteneğidir. Bir vizyon belirlemeyi, yön vermeyi ve başkalarına harekete geçmeleri için ilham vermeyi içerir (Demirtaş, 2020). Liderlik ayrıca grubun ve üyelerinin başarısı veya başarısızlığı için sorumluluk almayı da içerir. İyi liderler, güçlü iletişim ve kişilerarası becerilerin yanı sıra stratejik düşünme ve karar verme becerisine sahiptir. Ayrıca görevleri devredebilir ve ekiplerine destek ve rehberlik sağlayabilirler.

Sorumlu liderlik, iyi bir örnek oluşturmayı, dürüst ve şeffaf olmayı, grubun başarıları ve başarısızlıklarını sahiplenmeyi içerir. Ayrıca grubun ve üyelerinin refahı için sorumluluk almayı, herkese adil ve saygılı davranılmasını sağlamayı içerir. Sorumlu liderlik, herhangi bir organizasyonun önemli parçalarındandır. Olumlu bir çalışma ortamı yaratarak güven ve saygı kültürünü geliştirmek için

¹ Dr., İstanbul Esenyurt Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, buketkaya332@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-9571-1301

² Bilim Uzm., Melikgazi İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, melikgaziofis@gmail.com, ORCID iD: 0009-0006-8114-7849

SONUÇ

Küreselleşme ve yeni yönetim teknikleri ile dünyada, hissedarların ve paydaşlarının ihtiyaçlarına karşılık veren, çalışanlara, doğaya, topluma ve iş çevresine karşı sorumlu olan, sosyal etki ile sosyal davranışın ciddiyetini belirten bir liderliğe ihtiyaç duyulmaktadır. Hissedarlara ve paydaşlara yönelik ayırt edici bir yaklaşımla lider, yukarıda söz edilen ihtiyaçların tümünü cevaplaması, işletmenin yanı sıra tüm kesimler için sürdürülebilir sonuçlar bulması, pratik ve teorik uygulamaları sebebiyle son zamanlarda ön plana çıkmaktadır.

Sorumlu liderlik terimi, iş hayatında yaşanan hareketler göz önünde bulundurulduğunda incelenmesi gereken bir yaklaşımdır. Sorumlu liderlik yeni bir kavram olup hem sürdürülebilir bir dünyaya hem de paydaşlara yönelik sorumluluk unsuru içerdiğinden kavram araştırılmaya devam edilmektedir. Fakat sorumlu liderliği, yeni yaklaşım olarak değerlendirmek yerine, diğer liderliklerde kısıtlı olarak değinilen paydaş ve sorumluluk unsurları ile tamamlayıcı bir yaklaşım olarak ele almanın daha doğru olacağı belirlenmektedir.

Ortaya çıkan sonuçlarda sorumlu liderliğin örgütsel ve bireysel açıdan olumlu çıktıları ortaya konulmuştur. Örgütsel açıdan, örgütsel performansa çok büyük katkısı olduğu bilinmektedir. Bireysel açıdan iş görenlerin etik dışı davranışını ve ayrılma niyetini azaltarak; iş tatmini, bağlılığı ve performansı artırmaktadır. Dahası, kurumsal sosyal sorumluluğa ve kurumsal meşruiyetin gelişmesine katkıda bulunur. Fakat genel olarak değerlendirildiğinde sorumlu liderliğin sonuç ve etkilerinin daha geniş ve kapsamlı olduğu farz edilmektedir. Bu durumu tespit edebilmek için daha kapsamlı araştırmaların yapılması gerekmektedir.

Son yıllarda ulusal literatürde sorumlu liderlik konusu ile ilgili çalışmalar çok kısıtlı iken, uluslararası literatürde bu konu çok popülerlik kazanmıştır. Bu çalışmanın, sorumlu liderliğe dikkat çekerek ulusal literatüre katkı sağlaması ve gelecek çalışmalar için motivasyon sağlaması düşünülmüştür.

KAYNAKLAR

- Afsar, B., Maqsoom, A., Shahjehan, A., Afridi, S. A., Nawaz, A., & Fazliani, H. (2019). Responsible leadership and employee's proenvironmental behavior: The role of organizational commitment, green shared vision, and internal environmental locus of control. *Corporate Social Responsibility and Environmental Management*, 27(1), 297-312. <https://doi.org/10.1002/csr.1870>
- Akkuş, M. (2022). Okul yöneticilerinin sorumlu liderlik özelliklerinin öğretmenlerin iş tatminleri üzerindeki etkisi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(1), 31-35.
- Athanasopoulou, A., & Selsky, J. W. (2015). The social context of corporate social responsibility: Enriching research with multiple perspectives and multiple levels. *Business & Society*, 54(3), 322-364. <https://doi.org/10.1177/0007650312449260>

- Austin, E. J., Farrelly, D., Black, C., & Moore, H. (2007). Emotional intelligence, Machiavellianism and emotional manipulation: Does EI have a dark side? *Personality and Individual Differences*, 43(1), 179-189. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2006.11.019>
- Avolio, B. J., & Gardner, W. L. (2005). Authentic leadership development: Getting to the root of positive forms of leadership. *The Leadership Quarterly*, 16(3), 315-338. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2005.03.001>
- Balı, M., Karaca, M., Karaca, P., Gündüz, İ. G., & Karaboğa, İ. (2023). Okul müdürlerinin sorumlu liderlik özelliklerinin öğretmenlerin örgütsel bağlılık düzeylerine etkisi. *Balkan & Near Eastern Journal of Social Sciences (BNEJSS)*, 9(3), 1-12.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action*. Engelwood Cliffs, NJ: Prentice- Hall.
- Brown, M. E., Treviño, L. K., & Harrison, D. A. (2005). Ethical leadership: A social learning perspective for construct development and testing. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 97(2), 117-134. <https://doi.org/10.1016/j.obhdp.2005.03.002>
- Burns, J. (1978). *Leadership*. New York: Harper & Row. Cameron, K. (2011). Responsible leadership as virtuous leadership. In *Responsible leadership* (pp. 25-35). Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-007-3995-6_3
- Carter, S. M., & Greer, C. R. (2013). Strategic leadership: Values, styles, and organizational performance. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 20(4), 375-393. <https://doi.org/10.1177/1548051812471724>
- Cavagnora, E., & Van Der Zande, I. S. E. (2021). Reflecting on responsible leadership in the context of higher education. *Journal of Leadership Education*, 139-151. <https://doi.org/10.12806/V20/12/R9>
- Ciulla, J. B. (2013). Remembering and forgetting: Leadership in a transitional world. In W. W. Gasparski & B. Rok (Eds.), *Transition redesigned: A practical philosophy perspective* (pp. 39-50). New Brunswick-London: Transaction Publishers.
- Collins, J. D., Uhlenbruck, K., & Rodriguez, P. (2009). Why firms engage in corruption: A top management perspective. *Journal of Business Ethics*, 87, 89-108. <https://doi.org/10.1007/s10551-008-9872-3>
- Coşkun, A. (2017). *Ahlaki kimlik ve makyavelizmin örgüt yararına ahlaki olmayan davranış üzerinde etkisi: Ahlaki iklimin düzenleyici rolü*. (Doktora tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Decety, J., Philip, L., & Jackson, P. L. (2006). A social-neuroscience perspective on empathy. *Current Directions in Psychological Science*, 15, 54-58. <https://doi.org/10.1111/j.0963-7214.2006.00406.x>
- Demirtaş, Ö. (2020). Etik liderlik. In *Örgütsel davranış ölççekleri rehberi* (pp. 100-116). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Dinh, J. E., Lord, R. G., Gardner, W. L., Meuser, J. D., Liden, R. C., & Hu, J. (2014). Leadership theory and research in the new millennium: Current theoretical trends and changing perspectives. *The Leadership Quarterly*, 25(1), 36-62. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2013.11.005>
- Doh, J. P., & Quigley, N. R. (2014). Responsible leadership and stakeholder management: Influence pathways and organizational outcomes. *Academy of Management Perspectives*, 28(3), 255-274. <https://doi.org/10.5465/amp.2014.0013>
- Doh, J., & Stumpf, S. (Eds.). (2005). *Handbook of responsible leadership and governance in global business*. London: Edward Elgar.
- Doh, J. P., Stumpf, S. A., & Tymon Jr., W. G. (2011). Responsible leadership helps retain talent in India. *Journal of Business Ethics*, 98, 85-100. <https://doi.org/10.1007/s10551-011-1018-3>
- Drescher, M. A., Korsgaard, M. A., Welp, I. M., Picot, A., & Wigand, R. T. (2014). The dynamics of shared leadership: Building trust and enhancing performance. *Journal of Applied Psychology*, 99(5), 771-783. <https://doi.org/10.1037/a0036474>
- Dugan, J. P., Morosini, A. M. R., & Beazley, M. R. (2011). Cultural transferability of socially responsible leadership: Findings from the United States and Mexico. *Journal of College Student Development*, 52, 456-474. <https://doi.org/10.1353/csd.2011.0055>

- Freeman, R. E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman.
- Fry, L. W., Latham, J. R., Clinebell, S. K., & Kranhnke, K. (2016). Spiritual leadership as a model for performance excellence: A study of Baldrige award recipients. *Journal of Management, Spirituality & Religion*, 14(1), 22-47. <https://doi.org/10.1080/14766086.2016.1202130>
- Greenleaf, R. K. (1977). *Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness*. New York: Paulist Press.
- Greenleaf, R. K. (2002). *Servant leadership: A journey into the nature of legitimate power and greatness*. Paulist Press.
- Gibbons, B., Fernando, M., & Spedding, T. (2016). Teaching and learning responsible decision-making in business: A qualitative research evaluation of a simulation-based approach. *Journal of Business Ethics Education*, 13, 293-324.
- Gond, J. P., Igalens, J., Swaen, V., & El Akremi, A. (2011). The human resources contribution to responsible leadership: An exploration of the CSR-HR interface. In *Responsible leadership* (pp. 115-132). Springer, Dordrecht. https://doi.org/10.1007/978-94-007-3995-6_8
- Haque, A., Fernando, M., & Caputi, P. (2017). The relationship between responsible leadership and organisational commitment and the mediating effect of employee turnover intentions: An empirical study with Australian employees. *Journal of Business Ethics*, 156(3), 759-774. <https://doi.org/10.1007/s10551-017-3575-6>
- Hofstede, G. (1980). *Cultural consequences: International differences in work-related values*. London: Sage.
- James, K. V., & Priyadarshini, R. G. (2021). Responsible leadership: A new paradigm for organizational sustainability. *Management and Labour Studies*, 1-19. <https://doi.org/10.1177/0258042X2111043035>
- Jones, T. M. (1991). Ethical decision making by individuals in organizations: An issue-contingent model. *Academy of Management Review*, 16, 366-395. <https://doi.org/10.2307/258867>
- Judge, T. A., & Bono, J. E. (2000). Five-factor model of personality and transformational leadership. *Journal of Applied Psychology*, 85(5), 751-765. <https://doi.org/10.1037/0021-9010.85.5.751>
- Kaptein, M. (2008). Developing a measure of unethical behavior in the workplace: A stakeholder perspective. *Journal of Management*, 34, 978-1008. <https://doi.org/10.1177/0149206308318618>
- Kempster, S., Maak, T., & Parry, K. (Eds.). (2019). *Good dividends: Responsible leadership of business purpose*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351055333>
- Kohlberg, L. (1984). *The psychology of moral development: Essays on moral development*. San Francisco: Harper & Row.
- Lu, Y. H. (2012). *The impact of responsible leadership on business growth performance: Based on the view of the stakeholder theory*. (Master's thesis, Zhejiang University, Hangzhou).
- Lynham, S. A., & Chermack, T. J. (2006). Responsible leadership for performance: A theoretical model and hypotheses. *Journal of Leadership & Organizational Studies*, 12(4), 73-88. <https://doi.org/10.1177/107179190601200406>
- Maak, T. (2007). Responsible leadership, stakeholder engagement, and the emergence of social capital. *Journal of Business Ethics*, 74(4), 329-343. <https://doi.org/10.1007/s10551-007-9510-5>
- Maak, T., & Pless, N. M. (2006). Responsible leadership: A relational approach. In *Responsible leadership* (pp. 53-73). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351283392>
- Maak, T., & Pless, N. M. (2009). Business leaders as citizens of the world: Advancing humanism on a global scale. *Journal of Business Ethics*, 88(3), 537-550. <https://doi.org/10.1007/s10551-009-0122-0>
- Marques, T., Reis, N. R., & Gomes, J. F. (2018). Responsible leadership research: A bibliometric review. *Brazilian Administration Review*, 15, 1-25. <https://doi.org/10.1590/1807-7692b ar2018180067>
- Miska, C., & Mendenhall, M. E. (2015). Responsible leadership: A mapping of extant research and future directions. *Journal of Business Ethics*, 148(1), 117-134. <https://doi.org/10.1007/s10551-015-2999-0>
- Pearce, C. L., & Sims, H. P. (2000). Shared leadership: Towards a multi-level theory of leadership. In *Advances in interdisciplinary studies of work teams* (pp. 115-139). Emerald Group Publishing Limited.

- Pearce, C. L., Wood, B. G., & Wassenaar, C. L. (2018). The future of leadership in public universities: Is shared leadership the answer? *Public Administration Review*, 78(4), 640-644. <https://doi.org/10.1111/puar.12938>
- Pless, N. M. (2007). Understanding responsible leadership: Role identity and motivational drivers. *Journal of Business Ethics*, 74(4), 437-456. <https://doi.org/10.1007/s10551-007-9518-x>
- Pless, N. M., & Maak, T. (2008). Business-in-society competence for leading responsibly in a global environment. *INSEAD Faculty & Research Working Paper, 2008/22/OB*. Fontainebleau & Singapore.
- Pless, N. M., & Maak, T. (2011). Responsible leadership: Pathways to the future. *Journal of Business Ethics*, 98, 3-13. <https://doi.org/10.1007/s10551-011-1111-7>
- Reave, L. (2005). Spiritual values and practices related to leadership effectiveness. *The Leadership Quarterly*, 16(5), 655-687. <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2005.07.003>
- Özan, M., Güneş, N., & Cengiz Güneş, Ö. (2023). Algılanan sorumlu liderlik, öğretmenlerin kariyer tatmini ve işe adanmışlık arasındaki ilişki. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(2), 485-495. Retrieved from <https://uleder.com/index.php/uleder/article/view/186>
- Özan, M., Bayar, M., & Selçuk Alakel, B. (2023). Sorumlu liderlik algısının öğretmenlerde iş aile çatışması ve işe yabancılaşmadaki rolü. *Ulusal Eğitim Dergisi*, 3(2), 497-505. Retrieved from <https://uleder.com/index.php/uleder/article/view/185>
- Özkan, O. S. (2022). Sorumlu liderlik. In B. Üzüm (Ed.), *Güncel kavramlarla örgütsel davranış* (pp. 21-38). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Özkan, O. S., & Üzüm, B. (2021). Sorumlu liderlik: Bir ölçek uyarlama çalışması. *Journal of Management and Economics Research*, 19(4), 199-212. <https://doi.org/10.11611/yead.1020593>
- Senjaya, S., Sarros, J. C., & Santora, J. C. (2008). Defining and measuring servant leadership behaviour in organizations. *Journal of Management Studies*, 45, 403-424. <https://doi.org/10.1111/j.1467-6486.2007.00761.x>
- Shi, Y., & Ye, M. (2016). Responsible leadership: Review and prospects. *American Journal of Industrial and Business Management*, 6(8), 877-889. <https://doi.org/10.4236/ajibm.2016.68083>
- Stahl, G. K., & De Luque, M. S. (2014). Antecedents of responsible leader behavior: A research synthesis, conceptual framework, and agenda for future research. *The Academy of Management Perspectives*, 28, 235-254. <https://doi.org/10.5465/amp.2013.0126>
- Suchman, M. C. (1995). Managing legitimacy: Strategic and institutional approaches. *Academy of Management Review*, 20, 571-610. <https://doi.org/10.2307/258788>
- Tüyen, Z. (2020). İşletmelerde sürdürülebilirlik kavramı ve sürdürülebilirliği etkileyen etmenler. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(37), 91-117.
- Voegtlin, C. (2011). Development of a scale measuring discursive responsible leadership. *Journal of Business Ethics*, 98, 57-73. <https://doi.org/10.1007/s10551-011-1020-9>
- Voegtlin, C., Patzer, M., & Scherer, A. G. (2012). Responsible leadership in a global business: A new approach to leadership and its multi-level outcomes. *Journal of Business Ethics*, 105(1), 1-16. <https://doi.org/10.1007/s10551-011-0952-6>
- Waldman, D. A., Sully de Luque, M., Wasburn, N., & House, R. J. (2006). Cultural and leadership predictors of corporate social responsibility values of top management: A GLOBE study of 15 countries. *Journal of International Business Studies*, 37, 823-837. <https://doi.org/10.1057/palgrave.jibs.8400230>
- Waldman, D. A., & Balven, R. M. (2014). Responsible leadership: Theoretical issues and research directions. *Academy of Management Perspectives*, 28(3), 224-234. <https://doi.org/10.5465/amp.2014.0013>
- Waldman, D. A., & Galvin, B. M. (2008). Alternative perspectives of responsible leadership. *Organizational Dynamics*, 37(4), 327-341. <https://doi.org/10.1016/j.orgdyn.2008.07.001>
- Zyglidopoulos, S. C., Georgiadis, A. P., Carroll, C. E., & Siegel, D. S. (2012). Does media attention drive corporate social responsibility? *Journal of Business Research*, 65, 1622-1627. <https://doi.org/10.1016/j.jbusres.2011.10.021>

SAĞLIK HİZMETLERİNDE MERHAMET YORGUNLUĞU

Ayşe Tuğba YILDIZ¹
Gökmen KARA²

GİRİŞ

İnsanların temiz bir çevrede sağlıklı bir yaşam sürme hakkı, doğuştan sahip oldukları temel insan haklarından biridir. Bu yüzden sağlık hizmetlerinden herkesin ayırım gözetmeksizin yararlanması sahip olunan temel haklar arasında yer almaktadır (Tengilimoğlu, 2017). Bu hizmetlerden faydalanma sürecinde, sağlık çalışanlarının rolü büyük önem taşımaktadır. Günümüz dünyasındaki gelişmeleri hastalar daha yakın takip etmekte ve sağlık çalışanları ile kurdukları ilişkilere de daha fazla önem vermeye başlamışlardır (Öngören, 2017). Hastalar ile sağlık çalışanları arasında kurulan bu ilişkilerde, merhamet kavramı önemli bir yere sahiptir. Sağlık çalışanları, hastaların problemleriyle karşılaştıkça yoğun duygusal etkileşimde bulunurlar ve bu nedenle sağlık kurumlarında duygular önemli bir rol oynamaktadır. Hastalıklarının boyutu ne olursa olsun tedavi süreçlerinde hastalar ile sağlık çalışanları arasında duygusal bir bağ kurulmakta ve oluşan bu bağ, sağlık çalışanlarına aynı zamanda duygusal bir hassasiyet kazandırmaktadır. Ancak duygusal sürecin iyi yönetilememesi halinde olumsuz durumlarla karşılaşmak kaçınılmaz olmaktadır. Sağlık çalışanlarının daha anlayışlı olmasını sağlayan merhamet duygusu, iyi yönetilmesi gereken önemli bir kavramdır (Bektaş vd., 2018).

¹ Sağlık Yönetimi Doktora Öğrencisi, Kayseri Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, yildizaysetugba@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-5348-4219

² Dr. Öğr. Üyesi, Abdullah Gül Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, gokmen.kara@agu.edu.tr, ORCID iD: 0000-0003-0573-2553

Merhamet yorgunluğu fiziksel ve psikolojik etkilerinin kişilerin yaşantısında ciddi yansımaları olduğundan dikkat edilip önem verilmesi gereken bir kavramdır. Sağlık hizmeti sunucuları da sağlık hizmeti yararlanıcıları açısından kavramın farkındalığının artırılmasını sağlamalıdır. Yaşanabilecek olumsuz sonuçları önlemek amacıyla sağlık çalışanlarında gerekli ön değerlendirmeler ve eğitimler ile desteklenmelidir (Kaya ve Gündüz, 2022).

Merhamet yorgunluğunun oluşmasını önlemek hem kişisel hem de kurumlar açısından fayda sağlayacaktır. Sunulan hizmetlerin kalitesinin iyileştirilmesi adına sağlık çalışanlarına verilecek eğitimler ve sağlanacak uygun koşullar sayesinde merhamet yorgunluğu ile mücadele edilebilir. Bu yüzden kavramın öneminin sağlık kurumlarının yöneticileri tarafından farkındalığı sağlanmalıdır. Yapılacak çalışmalar ile literatürde daha fazla dikkat çekici bir kavram olarak gündeme gelmesi ayrıca bir katkı sağlayacaktır.

KAYNAKLAR

- Alan, H. (2018). Merhamet yorgunluğu ve yönetici hemşirenin rolü. *Sağlık ve Hemşirelik Yönetimi Dergisi*, 5(2), 141-146.
- Alys, C., King, A. C., & Gilbert, P. (2018). Compassionate care: The theory and the reality. *Journal of Holistic Healthcare*, 8, 29-37.
- Bektaş, G., Genç, G., Güneç, A., & Aytaç, B. (2018). Sağlık çalışanlarında merhamet yorgunluğu. In *2nd International Symposium Humanities and Social Sciences* (pp. 190-197), Comrat, Moldova.
- Cingi, C. C., & Eroğlu, E. (2019). Sağlık çalışanlarda merhamet yorgunluğu. *Osman Gazi Tıp Dergisi*, 41(1), 58-71.
- Coetzee, S. K., & Klopper, H. C. (2010). Compassion fatigue within nursing practice: A concept analysis. *Nursing and Health Sciences*, 12(2), 235-243. <https://doi.org/10.1111/j.1442-2018.2010.00526.x>
- Çingöl, N., Çelebi, E., Zengin, S., & Karakaş, M. (2018). Bir sağlık yüksekokulu hemşirelik bölümü öğrencilerinin merhamet düzeylerinin incelenmesi. *Klinik Psikiyatri Dergisi*, 21(1), 61-67.
- Dalgali, B., & Gürses, İ. (2018). Merhametin sağlık hizmetlerindeki yeri ve önemi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 181-204.
- Dikmen, Y., & Aydın, Y. (2016). Hemşirelerde merhamet yorgunluğu: Ne? Nasıl? Ne yapmalı? *J Hum Rhythm*, 2, 13-21.
- Figley, C. R. (1995). *Compassion fatigue: Coping with secondary traumatic stress disorder in those who treat the traumatized*. 1st edition. New York: Routledge Taylor & Francis Group.
- Figley, C. R. (2002). Compassion fatigue: Psychotherapists' chronic lack of self-care. *Journal of Clinical Psychology*, 58(11), 1433-1441. <https://doi.org/10.1002/jclp.10090>
- Gök, G. A. (2015). Merhamet etmenin dayanılmaz ağırlığı: Hemşirelerde merhamet yorgunluğu. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20, 299-313.
- Günüşen, N. P., Wilson, M., & Aksoy, B. (2018). Secondary traumatic stress and burnout among Muslim nurses caring for chronically ill children in a Turkish hospital. *Journal of Transcultural Nursing*, 29(2), 146-154. <https://doi.org/10.1177/1043659617703167>
- Harrowing, J. (2011). Compassion practice by Ugandan nurses who provide HIV care. *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing*, 16(1), Manuscript 5. <https://doi.org/10.3912/OJIN.Vol-16No01Man05>
- Hooper, C., Craig, J., Janvrin, D. R., Wetsel, M. A., & Reimels, E. (2010). Compassion satisfaction,

- burnout, and compassion fatigue among emergency nurses compared with nurses in other selected inpatient specialties. *Journal of Emergency Nursing*, 36, 420-427. <https://doi.org/10.1016/j.jen.2009.11.027>
- Jenkins, B., & Warren, N. A. (2012). Concept analysis: Compassion fatigue and effects upon critical care nurses. *Critical Care Nursing Quarterly*, 35(4), 388-395. <https://doi.org/10.1097/CNQ.0b013e318268fe09>
- Joinson, C. (1992). Coping with compassion fatigue. *Nursing*, 22(4), 116-121. Kavuncubaşı, Ş. (2000). *Hastane ve sağlık kurumları yönetimi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Kaya, E., & Gündüz, S. (2022). Sağlık kurumlarında merhamet yorgunluğu ve hasta güvenliğinin önemi. *Uygulamalı Sosyal Bilimler ve Güzel Sanatlar Dergisi*, 4(8), 46-61.
- Konal, E., & Ardahan, M. (2018). Merhamet yorgunluğu ve hemşirelik. *Sağlık ve Toplum*, 1(28), 5-6.
- Lachman, V. D. (2016). Compassion fatigue as a threat to ethical practice: Identification, personal and workplace prevention/management strategies. *MEDSURG Nursing*, 25(4), 275-278.
- Lombardo, B., & Eyre, C. (2011). Compassion fatigue: A nurse's primer. *OJIN: The Online Journal of Issues in Nursing*, 16(1), Manuscript 3. <https://doi.org/10.3912/OJIN.Vol16No01Man03>
- Mansur, F., Özzeybek Taş, M., & Ekinci, N. (2022). Sağlık çalışanlarında merhamet doyumunu ve merhamet yorgunluğunun sürekli öfke düzeyine etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (40), 436-469. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.1068721>
- McHolm, F. (2006). Rx for compassion fatigue. *Journal of Christian Nursing*, 23(4), 12-19. <https://doi.org/10.1097/01.CNJ.0000300905.73946.00>
- Meyer, R. M., Li, A., Klaristenfeld, J., & Gold, J. I. (2015). Pediatric novice nurses: Examining compassion fatigue as a mediator between stress exposure and compassion satisfaction, burnout, and job satisfaction. *Journal of Pediatric Nursing*, 30(1), 174-183. <https://doi.org/10.1016/j.pedn.2014.04.005>
- Najjar, N., Davis, L. W., Beck-Coon, K., & Carney Doebbeling, C. (2009). Compassion fatigue: A review of the research to date and relevance to cancer-care providers. *Journal of Health Psychology*, 14, 267-277. <https://doi.org/10.1177/1359105308100211>
- Negash, S., & Sahin, S. (2011). Compassion fatigue in marriage and family therapy: Implications for therapists and clients. *Journal of Marital and Family Therapy*, 37(1), 1-13. <https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2009.00147.x>
- Öngören, B. (2017). Hekim-hasta ilişkisi ve sağlık hizmetlerinde iletişim. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 1, 57-69.
- Sabery, M., Zagheri Tafreshi, M., Mohtashami, J., & Ebadi, A. (2017). Development and psychometric evaluation of the nurses' compassion fatigue inventory. *Journal of Nursing Measurement*, 25(3), 185-201. <https://doi.org/10.1891/1061-3749.25.3.185>
- Sevin, B., & Partlak Günüşen, N. (2021). Hemşirelerin psikolojik dayanıklılığının merhamet yorgunluğu, tükenmişlik ve merhamet memnuniyeti üzerine yordayıcı rolü. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 14(4), 379-386.
- Slatten, L. A., Carson, K. D., & Carson, P. P. (2011). Compassion fatigue and burnout: What managers should know. *The Health Care Manager*, 30(4), 325-333. <https://doi.org/10.1097/HCM.0b013e31823511f7>
- Smart, D., English, A., & James, J. (2014). Compassion fatigue and satisfaction: A cross-sectional survey among US healthcare workers. *Nursing and Health Sciences*, 16, 3-10. <https://doi.org/10.1111/nhs.12068>
- Sorenson, C., Bolick, B., Wright, K., & Hamilton, R. (2016). Understanding compassion fatigue in healthcare providers: A review of current literature. *Journal of Nursing Scholarship*, 48, 456-465. <https://doi.org/10.1111/jnu.12229>
- Stamm, B. H. (2002). Measuring compassion satisfaction as well as fatigue: Developing history of the compassion satisfaction and fatigue test. In C. R. Figley (Ed.), *Treating compassion fatigue* (pp. 107-119). New York: Brunner-Routledge.
- Stephen, G. (2011). Compassionate care enhancement: Benefits and outcome. *The International*

- Journal of Person Centered Medicine*, 1(4), 808-813.
- Strauss, C., Taylor, B. L., Gu, J., et al. (2016). What is compassion and how can we measure it? A review of definitions and measures. *Clinical Psychology Review*, 47, 15-27. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2016.05.004>
- Şeremet, G. G., & Ekinci, N. (2021). Sağlık çalışanlarında merhamet yorgunluğu, merhamet memnuniyeti ve merhamet korkusu. *Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi*, 12(29), 330-344. <https://doi.org/10.21076/vizyoner.842658>
- Şirin, M., & Yurttaş, A. (2015). Hemşirelik bakımının bedeli: Merhamet yorgunluğu. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Elektronik Dergisi*, 8(2), 123-130.
- Tanrıkulu, E., & Denat, Y. (2022). Sağlık hizmetlerinde merhamet. *Sağlık Bilimleri Dergisi (Journal of Health Sciences)*, 31(1), 120-125.
- Tengilimoğlu, D., & Çalık, C. (2000). Sağlık hizmetlerinde hizmet sunumunda görülen sorunlar ve çözüm önerileri. *Modern Hastane Yönetimi Dergisi*, 3, 12-15.
- Tengilimoğlu, D. (2017). *Sağlık işletmeleri yönetimi* (Geliştirilmiş 8. basım). Ankara: Nobel.
- Türk Dil Kurumu. (2024). www.tdk.gov.tr. Erişim tarihi: 10 Haziran 2024. Uğurlu, A. K., & Aslan, F. (2017). Merhamet ve hemşirelik: Merhamet ölçülebilir mi? *Türkiye Klinikleri Journal of Nursing Sciences*, 9(3), 233-238.
- Van Mol, M., Kompanje, E., Bakker, J., & Nijkamp, M. (2014). Compassion fatigue and burnout among healthcare professionals in the ICU. *Critical Care*, 18(1), 1-19. <https://doi.org/10.1186/cc13805>
- Wiljer, D. (2019). Defining compassion in the digital health age: Protocol for a scoping review. *British Medical Journal*, 9(2), 2-7. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-026338>
- Yoder, E. A. (2010). Compassion fatigue in nurses. *Applied Nursing Research*, 23(4), 191-197. <https://doi.org/10.1016/j.apnr.2008.09.003>

HAVACILIK SEKTÖRÜNDE SAĞLIK KURULUŞLARI

Seda ÇOLAK¹

GİRİŞ

Havacılık sektörü, hızla gelişen teknolojiler ve küreselleşmenin etkisiyle modern toplumun vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Bu sektör, yolcu ve yük taşımacılığının ötesinde, ticaretin, turizmin ve kültürel etkileşimin temel dinamiklerinden biridir. Ancak, havacılığın sunduğu bu olanaklar, çeşitli sağlık risklerini ve sorunlarını da beraberinde getirmektedir. Bu nedenle, havacılık sektörüyle bağlantılı sağlık kuruluşlarının rolü, hem çalışanların hem de yolcuların sağlık ve güvenliğini sağlamada kritik bir öneme sahiptir.

Havacılık sektöründe faaliyet gösteren sağlık kuruluşları, çeşitli görev ve sorumluluklara sahiptir. Bu kuruluşlar, uçuş sırasında meydana gelebilecek sağlık acil durumlarına müdahale etmekten, çalışanların iş sağlığı ve güvenliğini sağlamaya kadar geniş bir yelpazede hizmet sunarlar. Uçak içi tıbbi müdahaleler, havaalanı sağlık hizmetleri ve uçuş ekiplerinin sağlık kontrolleri gibi konular, bu kuruluşların başlıca çalışma alanları arasında yer almaktadır.

Bu bölümde, havacılık sektöründe faaliyet gösteren küresel havacılık kuruluşları, Türkiye'deki ulusal havacılık kuruluşları, ardından Türkiye'deki havacılık ile ilgili sağlık kuruluşları ele alınacaktır. Bu kuruluşlarının yapısı, işleyişi incelenecektir. Ayrıca, bu kuruluşların ulusal ve uluslararası düzenlemelerle uyumu incelenecektir. Havacılık sektörü ve sağlık hizmetlerinin kesişim noktasında yer alan bu kuruluşlar, sektörün güvenli ve sürdürülebilir bir şekilde faaliyet göstermesinde hayati bir rol oynamaktadır.

¹ Öğr. Gör., Kayseri Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, sedacolak@kayseri.edu.tr,
ORCID iD: 0000-0002-9575-132X

SONUÇ

Havacılık sektörü, emniyet ve güvenlikle ilgili standartların bulunduğu bir yapıya sahiptir. Havacılık sektörünün işbirliği içerisinde çalıştığı sektörlerin biri de sağlık sektörüdür. Sağlık konusunda gerek uluslararası havacılık kuruluşları (ICAO,IATA vb.), gerekse ulusal kuruluşlar (Havacılık Tıbbı Derneği, Helikopter ambulanslar vb.) üzerine düşen görevleri yerine getirmektedir. Bu sağlık kuruluşları, uçuş ekiplerinin sağlık taramalarından acil müdahalelere, psikolojik destek hizmetlerinden epidemiyolojik önlemlere kadar geniş çaplı bir hizmet yelpazesi sunmaktadır. Bu bağlamda, hem sektörel standartların hem de bireysel sağlık ihtiyaçlarının eş zamanlı karşılanması, etkili bir koordinasyon ve gelişmiş bir teknolojik altyapı gerektirmektedir.

Bu bölümde, havacılık sektörü ile ilgili sağlık kuruluşlarının incelenmesi amaçlanmıştır. Öncelikle uluslararası sağlık kuruluşları incelenmiş olup, Türkiye’de bulunan ulusal havacılık kuruluşlarına da değinilmiştir. Türkiye’de yer alan, havacılık sektörü ile ilgili standartları belirleyen, yönetmelikleri oluşturan, talimatları güncelleyen bir kurum olan SHGM’nin rolü tartışılmıştır. Havacılık ile ilgili olan ve bir sağlık kuruluşu özelliği taşıyan Havacılık tıp merkezleri incelenmiştir. Buna ek olarak T.C. Sağlık Bakanlığı’nın acil sağlık hizmetleri kapsamında vermiş olduğu hava ambulansı hizmeti irdelenmiştir.

Sonuç olarak, havacılık sektörünün sürdürülebilirliği, yolcunun emniyetli ve güvenli uçuşu, hasta ve yaralıların en kısa zamanda sağlık kuruluşlarına sevk edilmesi etkili bir sağlık sistemi ile mümkündür. Bu alanda sağlık kuruluşları ile havacılık sektörünün çok yönlü iş birliğinin devam ettirilmesi, hem sektörel başarının hem de insan odaklı yaklaşımların temel taşı olmaya devam edecektir. Gelecekte, daha etkin ve yenilikçi sağlık kuruluşlarının oluşturulması, havacılık sektörü ve sağlık sektörü arasındaki bağları daha da güçlendirecek ve bu sektörlerin küresel standartlarını bir üst seviyeye taşıyacaktır.

KAYNAKLAR

- Airports Council International. (n.d.). About ACI. ACI World. Retrieved from <https://aci.aero/about-aci/>
- Akdeniz, H. (2021). Estimation of aircraft turbofan engine exhaust emissions with environmental and economic aspects at a small-scale airport. *Aircraft Engineering and Aerospace Technology*, 94(2), 176-186. <https://doi.org/10.1108/AEAT-09-2020-0201>
- Aydın, K. (2022). A strategic base in the global supply chain: Türkiye. *Studia Europejskie-Studies in European Affairs*, 117-141.
- Aydoğan, S. (2023). Havayolu Sektörüne Yönelik “EASA” Düzenlemelerine Genel Bakış. Kapadokya Üniversitesi Yayınları.

- Babaoğlu, N., & Özgünoğlu, K. (2019). Uçaklardan kaynaklanan emisyonların belirlenmesi ve modellenmesi: Kahramanmaraş Havalimanı örneği. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Mühendislik Bilimleri Dergisi*, 22(3), 135-152.
- Borjalilu, N., & Bozorgi-Amiri, A. (2022). Entropy-based model for aerodromes safety risk assessment to implement safety management systems. *Journal of Airline Operations and Aviation Management*, 1(2), 26-42.
- Cavcar, M. (2015). *Havacılığa giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Dalkıran, A. (2023). An investigation and benchmarking model for developing sustainable material use among Turkish airport operators. *Journal of Aviation*, 7(1), 93-99.
- Dempsey, P. S. (2008). *Public international air law*. Montreal: McGill-Queen's University Press.
- Denizhan, B., & Doğru, A. (2017). Analysis of employability for the civil aviation maintenance graduates of Turkey. *European Journal of Training and Development*, 41(9), 800-813. <https://doi.org/10.1108/EJTD-06-2016-0043>
- Doğan, M. (2024). Comparative network efficiency analysis of the airlines in Turkey after deregulation. *Bulletin of Economic Theory and Analysis*, 9(1), 185-218.
- Doğramacıoğlu, H. (2022). The effects of refugees on Kilis culture and economy. *Black Sea Journal of Public and Social Science*, 5(2), 56-61.
- European Civil Aviation Conference. (n.d.). About ECAC. ECAC. Retrieved from <https://www.ecac-ceac.org/about-ecac>
- European Union Aviation Safety Agency. (n.d.). Mission, vision and values. EASA. Retrieved from <https://www.easa.europa.eu/about-us/mission-vision-values>
- Hakseverler, B. (2023). Civil aviation policies and practices in Turkey in a global context through sustainable aviation. *Global Challenges*, 7(12). <https://doi.org/10.1002/gch2.202300091>
- International Air Transport Association. (n.d.). About us. IATA. Retrieved from <https://www.iata.org/en/about/>
- International Civil Aviation Organization. (2023). Annexes to the Convention on International Civil Aviation. Retrieved from <https://www.icao.int>
- International Civil Aviation Organization. (2024). About ICAO. Retrieved from <https://www.icao.int/about-icao/Pages/default.aspx>
- Keskin, B., & Köksal, C. (2019). A hybrid AHP/DEA-AR model for measuring and comparing the efficiency of airports. *International Journal of Productivity and Performance Management*, 68(3), 524-541. <https://doi.org/10.1108/IJPPM-01-2018-0030>
- Kulaklı, A., & Şahin, Y. (2023). A combined multi-criteria decision-making approach for improvement of airlines' ground operations performance: A case study from Türkiye. *Systems*, 11(8), 421. <https://doi.org/10.3390/systems11080421>
- Miçoğulları, S. (2023). The nexus between carbon emissions and economic growth in Türkiye at the 100th anniversary of the republic: Rolling window causality analysis with historical data. *Kent Akademisi*.
- Myronets, O., Olefir, V., Golosnichenko, I., & Pyvovar, Y. (2021). Legal technologies as instruments of civil aviation safety improvement in conditions of the fight against COVID-2019. *Revista De La Universidad Del Zulia*, 12(32), 444-459. <https://doi.org/10.1007/s11356-021-14417-8>
- Nuraini, I. (2023). Efficiency of SDG achievement in Muslim countries. *Muslim Business and Economic Review*, 2(2), 207-224.
- Park, A., Lee, M., Park, H., Choi, J., & Song, J. (2023). The impact of security oversight on air cargo price and demand. *Journal of Transportation Security*, 16(1). <https://doi.org/10.1007/s12198-023-00231-6>
- T.C. Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü. (n.d.). Tarihçe. DHMİ. Retrieved from <https://www.dhmi.gov.tr/tarihce>
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2024). Hava ambulansı hizmetleri. T.C. Sağlık Bakanlığı Acil Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Retrieved from <https://acilafet.saglik.gov.tr/TR-4479/hava-ambulansi.html>

- T.C. Sağlık Bakanlığı. (n.d.). 112 acil sağlık hizmetleri. *T.C. Sağlık Bakanlığı*. Retrieved from <https://www.saglik.gov.tr>
- T.C. Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü. (n.d.). Havacılık tıbbı. *SHGM*. Retrieved from <https://web.shgm.gov.tr/tr/havacilik-tip>
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü. (n.d.). Tarihçe. *T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü*. Retrieved from <https://web.shgm.gov.tr/tr/tarihce>
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (n.d.). Tarihçe. *T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı*. Retrieved from <https://www.uab.gov.tr/tarihce>
- Tekir, G. (2022). Türkiye: Infrastructure provider for Africa with benevolence. *İletişim ve Diplomasi*, (7), 71-89.
- Uslu, S., Cavcar, A., Özgür, M., & Canarlanlar, A. O. (2016). *Hava trafik kontrol hizmetleri*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Yaşar, M. (2023). Cumhuriyetin 100. yılında Türk sivil havayolu taşımacılığının rekabet dinamiklerinin dönemsel analizi. *Akademik Hassasiyetler*, 10(23), 496-522.
- Yılmaz, İ. (2017). Emissions from passenger aircraft at Kayseri Airport, Turkey. *Journal of Air Transport Management*, 58, 176-182. <https://doi.org/10.1016/j.jairtraman.2017.07.005>
- Yılmaz, V., & Güneren, E. (2023). Determining destination competitiveness in medical tourism: A study based on AHP-QFD framework. *Journal of Multidisciplinary Academic Tourism*, 8(2), 141-157. <https://doi.org/10.31822/jomat.2023-8-2-141>
- https://web.shgm.gov.tr/documents/sivilhavacilik/files/kurumsal/stratejik_plan/SHGM-SP-2024-2028.pdf

KÜRESEL SALGINLARIN HAVACILIK SEKTÖRÜNE ETKİSİ

Elif ÜZEL¹

GİRİŞ

Geçmişten günümüze kadar yaşanan tüm zamanlarda insanlar çevrelerini gözlemleyerek etraflarında gördükleri hareketleri taklit etmişlerdir. Karada yaşayan canlıları inceleyerek hızlı koşma gibi hareketlerini, suda yaşayan canlıları inceleyerek de suyun altında uzun süre kalabilmeyi örnek almış ve birtakım çalışmalarda bulunulmuştur. Aynı zamanda gökyüzünde süzülen kuşları da inceleyerek onlar gibi uçma, özgürlüğe yelken açma isteği duymuşlardır. Bu istek ile tarihte gerçekleştirilen pek çok girişim sayesinde havacılığın temelleri atılmıştır.

Havacılığın başlangıcını temsil eden obje uçurtmadır. Bilinen ilk uçurtmalar Çinliler tarafından icat edilmiş, M.Ö. 206'da Çin'li bir prens tarafından kendisini uçurtmaya bağlayarak düşman bölgesinde askeri hesaplar yapmak amacıyla kullanılmıştır (Ronan, 1980). Ünlü ressam Leonardo Da Vinci 15. yüzyılda paraşüt, planör gibi ilk uçan makineleri tasarlayan kişi olarak bilinmektedir (Jakab, 2013). 17. Yüzyıla gelindiğinde ise mucit Fransız kardeşler Joseph Michel ve Jacques Étienne Montgolfier tarafından ilk sıcak hava balonu icat edilmiştir (Goa, 2009). Türk tarihine bakıldığında ise en fazla bilinen havacılık denemeleri 17. Yüzyılda Hezarfen Ahmet Çelebi tarafından gerçekleştirilmiştir. Hezarfen'in bedenine kuş kanadına benzer yapılar takarak Galata Kulesi'nden Üsküdar'a kadar (yaklaşık 3500 metre) uçtuğu bilinmektedir. Yine aynı dönemlerde Lagâri Hasan Çelebi ise vücuduna bağladığı roketlerle yerden 300 metre yükselmiş, 3 dakika boyunca da

¹ Öğr. Gör., Kayseri Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, elifbolat@kayseri.edu.tr
ORCID iD: 0000-0002-4635-394X

boyutta seyahatlerin durdurulmasıyla birlikte havacılık sektörü derin yaralar almıştır. Ticari havacılık tarihi incelendiğinde 100 yıldan fazla süredir belirli artışlarla devam eden sektörde 2020 yılında sert bir düşüş yaşanmıştır. 2019 yılında 1,5 milyon civarında olan toplam uçak trafiği 2020 yılında 853 bin seviyelerine gerilemiştir. Aynı zamanda 2019 yılında yaklaşık 209 milyon olan toplam yolcu trafiğinin de 2020 yılında 81 milyona gerilediği görülmektedir. Yolcu sayılarının ve havacılık gelirlerinin pandemi öncesi seviyelere ulaşması ise 4 yıl sonra olmuştur.

Sonuç olarak, küresel olarak yaşanan tüm ekonomik, siyasi, sağlık vb. krizler günümüzde havacılık sektörünü doğrudan etkilemektedir. Bu bağlamda havayolu şirketlerinin proaktif yaklaşımlar sergileyerek kriz yönetimlerini doğru ve zamanında gerçekleştirmeleri, önlemler olarak planlama yapmalarının önemli bir husus olduğu söylenebilmektedir.

KAYNAKLAR

- BBC News. (2020, Haziran 3). *Koronavirüs: Adım adım Türkiye'nin Covid-19'la mücadelesi*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-52899914> adresinden alındı
- Clark, W. R. (2008). *Bracing for Armageddon?: The Science and Politics of Bioterrorism in America*. Oxford University Press.
- Dervişoğlu, F. M. (2017). *Nuri Demirağ-Türkiye'nin Havacılık Efsanesi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- DHMİ. (2021). *2020 Havayolu Sektör Raporu*. Ankara: Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü.
- Dmax. (2024). *Tarihin en yıkıcı 10 salgını*. <https://www.dmax.com.tr/blog/tarihin-en-yikici-10-salgini> adresinden alındı
- Duarte, F. (2021, Mayıs 27). *BBC*. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52473039> adresinden alındı
- Gerede, E. (2015). *Havayolu Taşımacılığı ve Ekonomik Düzenlemeler Teori ve Türkiye Uygulaması*. Ankara: Sivil Havacılık Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Goa, J. N. (2009). *Sps-aviation*. <http://www.sps-aviation.com/story/?id=288> adresinden alındı
- Google Arts & Culture. (2024). https://artsandculture.google.com/entity/otto-lilienthal/m01_fm9?hl=tr adresinden alındı
- Hilleman, M. R. (2002). Realities and enigmas of human viral influenza: pathogenesis, epidemiology and control. *Vaccine*, s. 20(25–26):3068–87.
- Hürkuş, V. (2019). *Bir Tayyarecinin Anıları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- IATA. (2009a). *Annual Report*. International Air Transport Association.
- IATA. (2009b). *Emergency Response Plan: A template for Air Carriers*. International Air Transport Association.
- IATA. (2024). *Industry Statistics*. IATA.
- ICAO. (2003). *Annual Report of the Council*. International Civil Aviation Organization.
- ICAO. (2010). *Annual Report of the Council*. International Civil Aviation Organization adresinden alındı
- İçişleri Bakanlığı. (2020, Aralık 01). *Koronavirüs ile Mücadele Kapsamında – Yeni Kısıtlama ve Tedbirler Genelgesi*. <https://www.icisleri.gov.tr/koronavirus-ile-mucadele-kapsaminda-sokaga-cikma-kisitlamalari---yeni-kisitlama-ve-tedbirler-genelgesi> adresinden alındı
- İşık, A. (2021). Salgın Ekonomisine Genel Bir Bakış. *International Anatolia Academic Online Journal Health Sciences*, Cilt: 7, Sayı: 2, 135-158.

- Jakab, P. (2013, Ağustos 22). *Leonardo da Vinci and Flight*. <https://airandspace.si.edu/stories/editorial/leonardo-da-vinci-and-flight> adresinden alındı
- Kurt, A. F., & Karaali, R. (2020). SARS-CoV-2 Nedir, Bu Güne Nasıl Geldik? *Medical Research Reports*, 3 (3): 54-62.
- Leonardo da Vinci. (2024). *Leonardo da Vinc's Dream of Flying*. <https://www.leonardodavinci.net/flyingmachine.jsp> adresinden alındı
- Memorial. (2024). *Domuz Gribi Nedir? Domuz Gribi Belirtileri Nelerdir?* <https://www.memorial.com.tr/hastaliklar/domuz-gribi-nedir-belirtileri-nelerdir> adresinden alındı
- Mengü, C. (2013). Ticari Havacılık Tarihine Genel Bakış. C. Mengü içinde, *Turizm Endüstrisinde Havacılık: Gelişim-Sistemler-Uygulamalar* (s. 57). İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Monovisions. (2015). *The Wright Brothers – First Flight in 1903*. <https://monovisions.com/vintage-the-wright-brothers-first-flight-in-1903/> adresinden alındı
- Oldstone, M. B. (2010). *Viruses, Plagues, and History: Past, Present, and Future*. ABD: Oxford University Press.
- Peckham, R. (2020). Viral surveillance and the 1968 Hong Kong flu pandemic. *Journal of Global History*, 15: 3, 444-458.
- Rogers, K. (2024). *1957 flu pandemic*. <https://www.britannica.com/event/1957-flu-pandemic> adresinden alındı
- Ronan, C. A. (1980). *The Shorter Science and Civilisation in China: An Abridgement of Joseph Needham's Original Text*. Cambridge University Press.
- Sağlık Bakanlığı. (2021). *Covid-19 (SARS-CoV-2 Enfeksiyonu) Temaslı Takibi, Salgın Yönetimi, Evde Hasta İzlemi ve Filyasyon*. Ankara: Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü.
- Sağlık Bakanlığı. (2024). *COVID-19 Nedir ?* <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66300/covid-19-nedir-.html> adresinden alındı
- Schoenbaum, S. C. (2001). The impact of pandemic influenza, with special reference to 1918.2001;1219:43-51. *International Congress Series*, s. 1219: 43-51.
- SHGM. (2009). *2008 Yılı Faaliyet Raporu*.
- Statista. (2024). *Number of scheduled passengers boarded by the global airline industry from 2004 to 2022 (in millions)*. <https://www.statista.com/statistics/564717/airline-industry-passenger-traffic-globally/#:~:text=In%202021%2C%20due%20to%20the,passenger%20traffic%20compared%20to%202019.> adresinden alındı
- Şanlı, K. (2010). İnfluenza Virüsü ve Domuz Gribi. *JOPP Dergisi*, 2(1):4-12.
- Temel, M. K. (2012). *1918 Grip Pandemisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi.
- THY. (2003). *SARS Virüsü Esnasında Uçakla Yolculukta Alınması Gereken Önlemler*. (<http://www.thy.com.tr/tr/> adresinden alındı
- WHO. (2024). *Coronavirus disease (COVID-19) pandemic*. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019> adresinden alındı
- WHO. (2024). *World Health Organization*. https://www.who.int/health-topics/severe-acute-respiratory-syndrome#tab=tab_1 adresinden alındı

TÜRK HUKUKUNDA HASTA HAKLARI KANUNU'NA İHTİYAÇ VAR MI?

Selda ALKAN¹

GİRİŞ

Hasta hakları, kişinin kendi iradesi dışında sağlıklı kalma hakkına sahip olması, kişi ile sağlık kuruluşları arasındaki ilişkilerin düzenlenmesi, bu kapsamda sağlık hizmetinin - teşhis, tedavi, bakım hizmetleri yanında barınma, yeme-içme gibi yan hizmetler dahil olmak üzere – insan hakları gözetilerek en üst düzeyde sağlanması, kişinin sağlık hizmetine ilişkin karşılaşılabileceği zorlukların önlenmesi ve giderilmesi, taraflar arasındaki iletişimin güçlendirilmesi amacıyla tüm tarafların uymak zorunda olduğu kurallardır.

Mevzuatımızda hasta haklarına ilişkin pek çok yasal düzenleme mevcuttur. Bu hususta yapılmış en geniş kapsamlı ve bütüncül düzenleme ise Hasta Hakları Yönetmeliği'dir (RG: 01.08.1998, S. 23420). Bunun yanında dünyada hasta hakları ile ilgili çeşitli çalışmalar yürütülmüş ve birtakım uluslararası bildireler kabul edilmiştir. Ülkemiz de başta İnsan Hakları Evrensel Beyanname'si olmak üzere çeşitli uluslararası belge ve bildireleri imzalayarak iç hukuka aktarmıştır.

Ulusal mevzuatımızda hasta haklarına dolaylı yoldan değinen birçok yasal düzenleme olmasına rağmen hasta haklarına doğrudan yer veren tek düzenleme Hasta Hakları Yönetmeliği'dir. Yönetmelik hasta haklarını tek tek sıralayarak açıklamış, ihlal halinde müracaat, dava ve şikayet yollarını düzenlemiştir. Ancak Yönetmelik ve Yönetmelik hakkında yapılan çeşitli çalışmalar, bazı yönlerden eksiklerinin bulunduğunu, koruyucu işlevinin tam olarak sağlanmadığını düşündürmektedir. Hasta hakları, başlıca insan haklarından ve yine temel

¹ Uzm. Arb. Öğr. Gör., Kayseri Üniversitesi, Sosyal Bilimler MYO, seldaalkan@kayseri.edu.tr, ORCID ID: 0000-0002-5926-2051

dava hakkına başvurmaktan kaçındıkları görülmektedir. Bu hakların da işlevsel biçimde korunabilmesinin yasal düzeyde sağlanması önem arz etmektedir.

Hasta ile hekim/özel sağlık kuruluşları arasındaki sözleşmeler, sözleşme dışı sorumluluk, vekâletsiz işgörme, hekim/özel sağlık kuruluşlarının yardımcı kişilerin eylem ve işlemlerinden sorumluluklarına hasta hakları mevzuatında ayrıntılı düzenlemelerle yer verilmelidir.

Hasta haklarına verilen öneme rağmen ülkemizde uygulamada da henüz pek çok yönden kavram kargaşası yaşanmakta, yoğun tartışmaların olduğu da bilinmektedir. Özellikle temel kavramların bir hukuki çerçeveye oturtulması, hukuki zeminin oluşturulması, yargısal boyutta da zaman kaybının önüne geçecek ve daha doğru, temelli ve birbiriyle tutarlı kararlar verilmesini sağlayacaktır. Anılan nedenlerle kanun koyucunun iradesini ortaya koyması ve hasta hakları alanında bir yasal çerçeve oluşturması gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akbulut, S. (2012). *Hasta haklarının anayasal temeli* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.
- Akgül, N., Palteki, T., Şimşek, E. E., Bayram, M., Erkan, I., & Ulutin, H. C. (2016). Bir grup kamu hastanesine ait Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezi şikâyet başvurularının incelenmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences*, 1(1), 1-7.
- Aydın, N. (2008). Hasta haklarının hukuki boyutu ve korunma yolları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22, 297-326.
- Akipek Öcal, Ş. (2019). Hasta-Hekim Hakları ve Yükümlülükleri. H. Bahar Sayın (Ed.), *Sağlık Hukuku*, (ss. 20-57). Eskişehir. Baskı Yeri: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Demir, M. (2010). *Tıbbi organizasyon kusuru açısından hastanelerin hukuksal sorumluluğu*. Ankara.
- Demir, M. (2008). Hekimin sözleşmeden doğan sorumluluğu. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 57(3), 225-252.
- Gözler, K. (2020). *Hukuka giriş* (Güncellenmiş 17. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözler, K. (2020). *Anayasa hukukunun genel teorisi* (Cilt II, Güncellenmiş 2. Baskı). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım (Anayasa).
- Gülgeç, Y. B. (2015). *Normlar hiyerarşisi: Türk, Alman ve İngiliz hukuk sistemlerinde kural işlemlerin ve mahkeme kararlarının hiyerarşik gücü* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa.
- Günday, R. (2012). *Tıbbi müdahale ve tedavide malpraktisten doğan hukuki sorumluluk*. Ankara. Türk Standartları Enstitüsü. (1997). *Hasta hakları ve sorumlulukları* (Birinci Baskı). Ankara: Türk Standartları Enstitüsü.
- Hatırnaz Erol, G. (2023). *Özel hastanelerin hukuki sorumluluğu ve hasta hakları* (Güncellenmiş Gözden Geçirilmiş 6. Baskı). Ankara.
- Kırgın Toprak, D., & Şahin, B. (2012). Sağlık Bakanlığı hastanelerine yapılan hasta şikâyetlerinin değerlendirilmesi. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 3(1), 1-28.
- Koçhisarlıoğlu, C., Söğütü, Ö., & Öcal Apaydın, B. (2023). *Medeni hukuka giriş ve başlangıç hükümleri* (Genişletilmiş 2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Kurt, H. (2022). Hasta haklarına ilişkin değerlendirmeler. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 51, 201-228.
- Onaran, B. (2004). Hasta hakları. *Yeditepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1(2), 273-323.

- Özçetin, S., & Balaban, M. (2014). *Sağlık hukuku* (2. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sayek, F. (2009). *Sağlıkla ilgili uluslararası belgeler*. Türk Tabipleri Birliği Yayınları. <https://ttb.org.tr/kutuphane/belgeler2009.pdf>
- Yaman, Z., & Kavuncu, B. (2020). Özel hastanelere yapılan çevrimiçi şikâyetlerin içerik analizi ile incelenmesi. *Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 21(2), 282-297.
- Yardım, İ. (2015). *Tüketici olarak hasta hakları* (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi). Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yıldırım, R. F., & Kumru, S. (2021). Hasta şikâyetleri ve tatmininin Sağlık Bakanlığı İletişim Merkezine yapılan başvurular ile değerlendirilmesi: İstanbul-Kadıköy örneği. *Eurasian Journal of Health Technology Assessment*, 124-137.
- Zubaroğlu Yanardağ, M. (2016). Hasta Hakları Kurul Üyelerinin hasta haklarına bakışı: İstanbul ili örneği. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 27(2), 29-46.

İNTERNET KAYNAKLARI

- www.mevzuat.gov.tr
www.lexpera.com.tr
www.resmigazete.gov.tr
www.turcademy.com
<https://sozluk.gov.tr/>